

Czyt. Pomorz.

Biblioteka

Główna

UMK Toruń

1364009

Jacek Klajna

Chojnice

na starych fotografiach
Tom I

VII-18405/1

2678220

Jacek Klajna

Cyż. Bonn.

CHOJNICE
NA STARYCH
FOTOGRAFIACH

Tom I

(do 1920r.)

Redakcja i opracowanie graficzne:

Jacek Klajna

Fotografie ze zbiorów:

Rodziny Dzwonkowskich

Tadeusza Galca

Iwony Góral

Jacka Klajny

Andrzeja Lorbieckiego

Beaty Lüttmann

Krystiana Reszczyńskiego

Michała Wawrzyniaka

Tadeusza Święcickiego

Archiwum redakcyjnego miesięcznika **chojniczanie.pl**
Gazeta Lokalna
Muzeum Historyczno-Etnograficznego w Chojnicach
Narodowego Archiwum Cyfrowego

Koordinator projektu:

dr Przemysław Zientkowski

Kolegium wydawnicze:

przewodniczący - dr Arseniusz Finster,
prof. Jacek Knopek, dr hab. Janusz Gierszewski,
dr Rafał Maliszewski, mgr Anna Czapczyk.

Przygotowanie techniczne fotografii:

Agencja interaktywna Inpero.pl Sp. z o.o.
www.inpero.pl

Konsultacja historyczna:

Kazimierz Ostrowski

Kazimierz Jaruszewski

Korekta:

Maria Eichler

Projekt okładki:

Jacek Klajna

Rysunki:

Jacek Klajna

Wydawca:

Urząd Miejski w Chojnicach

ISBN 978-83-950280-3-8

© Copyright by Jacek Klajna, Chojnice 2018

© Copyright by Urząd Miejski, Chojnice 2018

Wydanie I, 2018, Nakład: 1000 egz.

1364009

E, 4403/18

CHOJNICE NA STARYCH FOTOGRAFIACH

W 100. rocznicę
Odzyskania Niepodległości

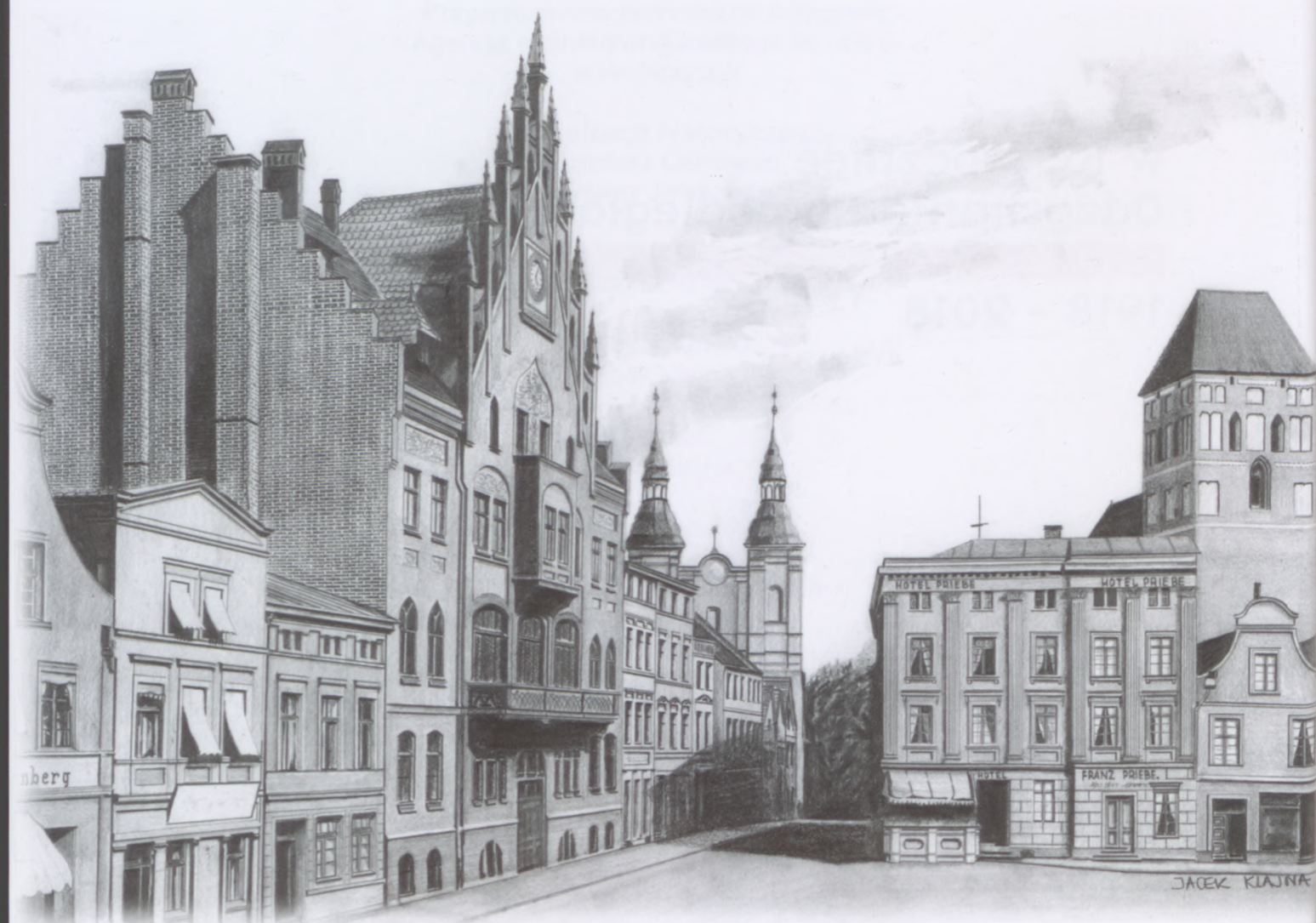
1918 - 2018

Przyszłemu pokoleniu
Jacek Klajna

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp	<i>Burmistrz Miasta, dr Arseniusz Finster</i>	5
2.	Rozdział I	Chojnice w XIX wieku	7
3.	Rozdział II	Ostatnie lata okresu pruskiego	59
4.	O albumie słów kilka	<i>Jacek Klajna</i>	170
5.	Źródła fotografii	Wykaz	174

WSTĘP

W bieżącym roku obchodzimy setną rocznicę jednego z najznamienitszych wydarzeń w historii naszego Narodu. 7 października 1918 roku Rada Regencyjna wydała manifest proklamujący odbudowę Państwa Polskiego na podstawie 13. punktu orędzia Wilsona. Tym samym, po 123 latach zaborów ogłosiła Niepodległość. Uprawomocniła ją w dniu 11 listopada 1918 roku, przekazując pełną władzę w ręce komendanta Józefa Piłsudskiego, który został naczelnikiem państwa.

Niepodległość ta, tak ważna dla wszystkich Polaków, nie od razu stała się jednak udziałem mieszkańców naszego miasta. Powrót Chojnic do Macierzy, na polskie mapy, nastąpił bowiem dopiero 31 stycznia 1920 r. Wtedy to do Chojnic wkroczył, entuzjastycznie witany przez miejscowych Polaków, pułk strzelców Wojska Polskiego na czele z podpułkownikiem Stanisławem Wrzalińskim. Tym samym dla chojniczan rozpoczął się nowy etap uczestnictwa w dziejach narodu polskiego. I choć, kilkanaście lat później historia znów z nas zakpiła, odzyskana niepodległość zdążyła zakorzenić się w naszych sercach, skutkiem czego dziś możemy cieszyć się upragnioną wolnością.

Chociaż żyją jeszcze świadkowie tamtych wydarzeń, byli oni zbyt mali, by zrozumieć i zapamiętać tak zawile historyczne fakty, jak i proste miejskie życie. Nikt z nas nie może już zatem pamiętać jak wyglądały wtedy Chojnice, jak żyli ich mieszkańcy, gdzie mieściły się najważniejsze miejsca życia społecznego, kulturalnego czy religijnego. Wielu budynków tamtego okresu już nie ma, inne wielokrotnie odświeżane i przebudowywane zatraciły swój pierwotny kształt i architektoniczny charakter. Przeminięły budowle, przeminęli ludzie, została pamięć i chęć, by historię naszego miasta ocalić od zapomnienia.

To właśnie jest główny motyw przyświecający wszystkim osobom zaangażowanym w przygotowanie albumu „Chojnice na starych fotografiach”, który z dumą przekazuję w Państwa ręce. Pomysłodawcy – Jackowi Klajnie – serdecznie gratuluję stworzenia tak nietuzinkowego dzieła. Jednocześnie dziękuję Autorowi za wysiłek, który włożył, by ubogacić nam, współczesnym, obchody doniosłego jubileuszu Odzyskania Niepodległości.

Burmistrz Miasta Chojnice
dr Arseniusz Finster

Plan miasta z roku 1908

Plan pochodzi z książki adresowej z 1908 r.

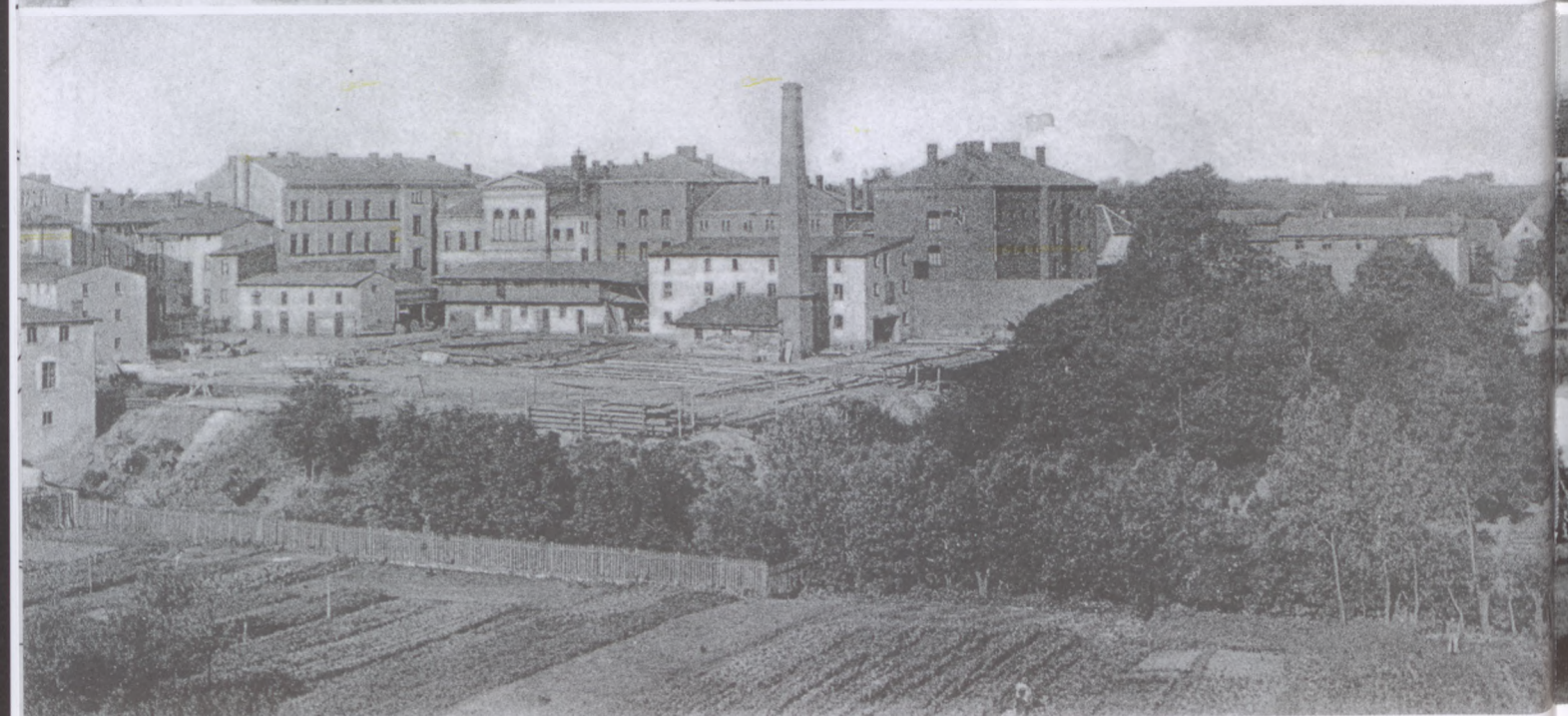
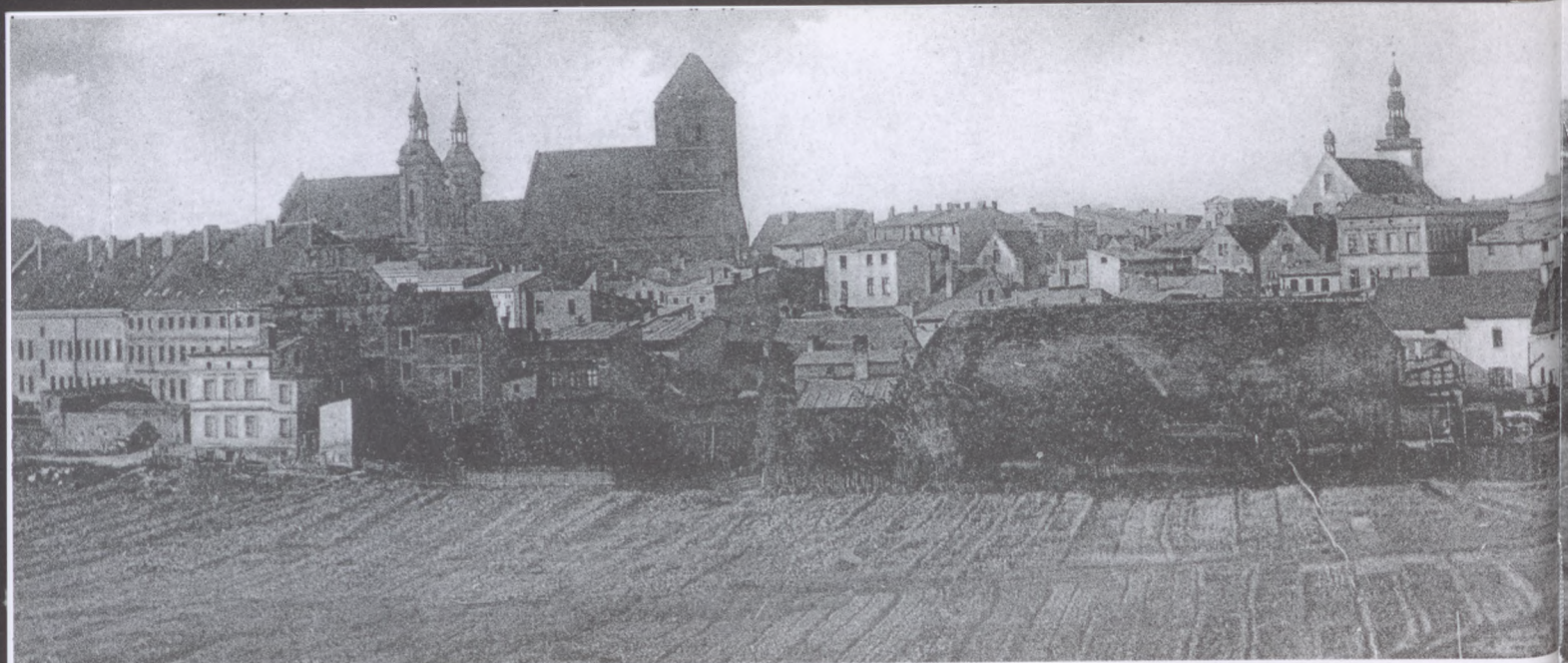
CHOJNICE W XIX WIEKU

JACEK KLAJNA

007

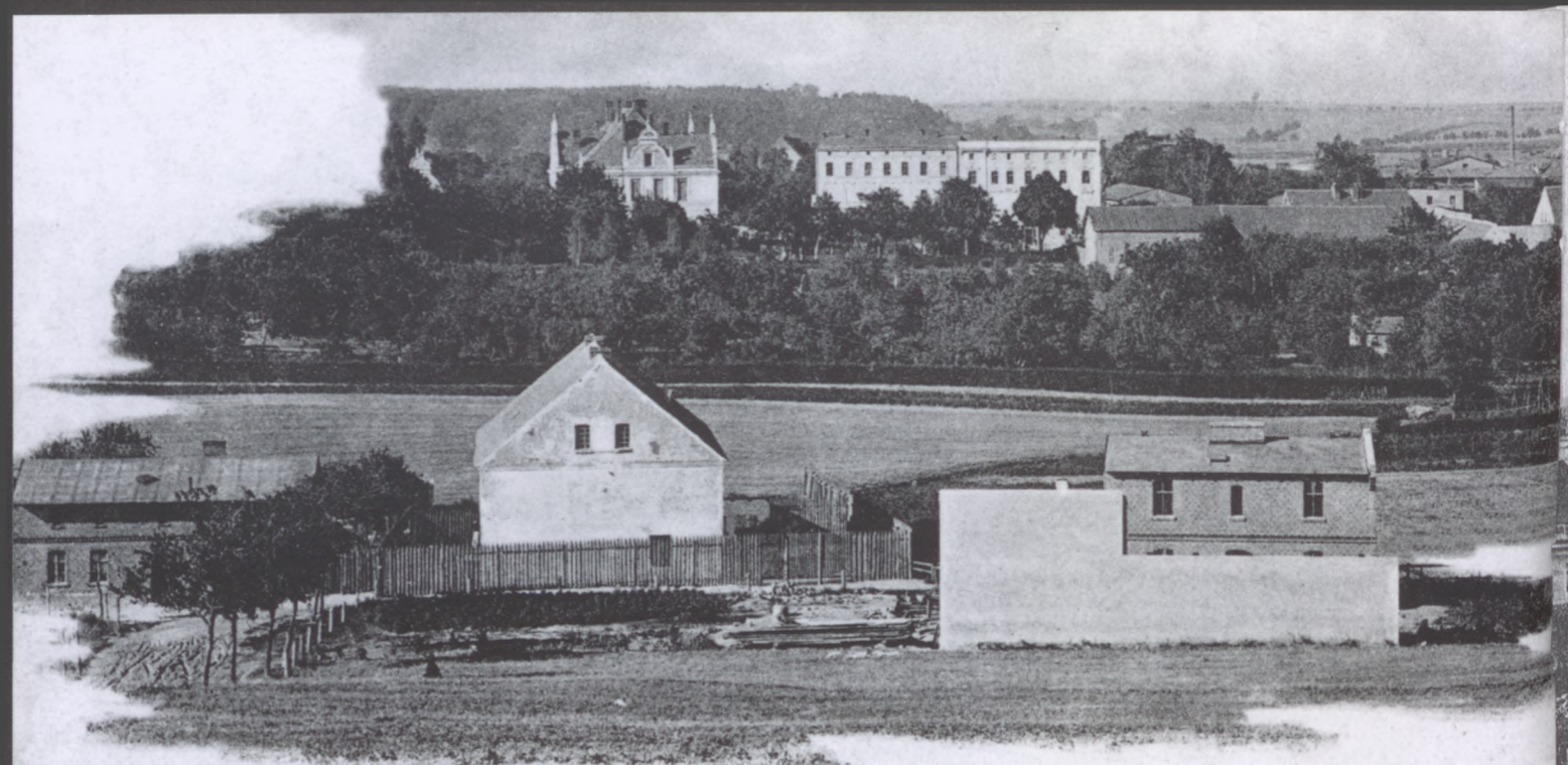
Trójczęściowa panorama Chojnic. Składana pocztówka z datą obiegu 31 sierpnia 1899.
Zdjęcie wykonano najprawdopodobniej z dachu kamienicy Ziegelstrasse 17 (obecnie Mickiewicza 17)
W środkowej części, poniżej Bramy Człuchowskiej, budynek nr 5. Obecnie Bank Spółdzielczy w Czersku.

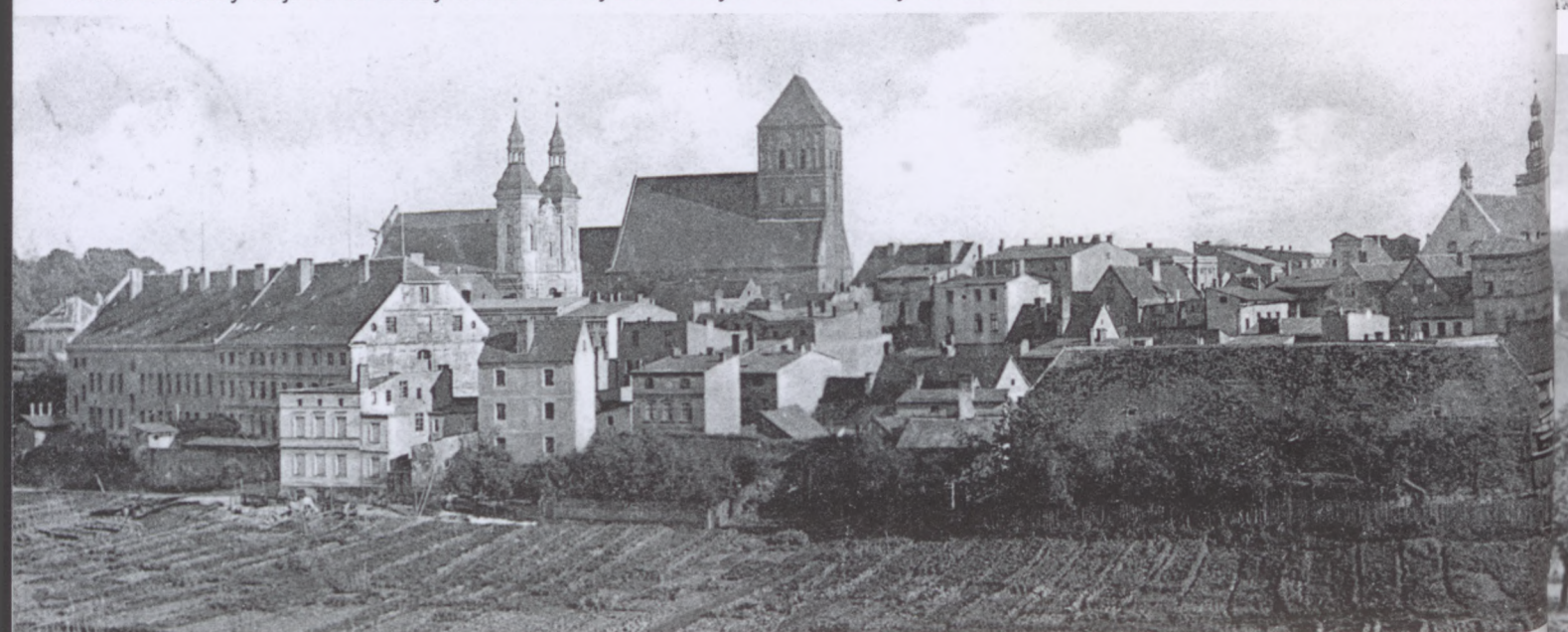
Trójczęściowa panorama Chojnic. Widok ze zbudowanej pomiędzy 1898-1900 rokiem wieży ciśnień.
Na ostatniej części widok na dzielnicę dworcową. Na pierwszym planie ulica Prochowa.

Widok z okolicy wejścia do wieży ciśnięć na wybudowany w 1892 r. budynek starostwa.

Ostatnia dekada XIX wieku.

Widok centrum miasta od strony północnej.

Panorama miasta z Lasku Miejskiego.

Widok centrum miasta od południowego wschodu.

Widok centrum miasta od północy.

Widok centrum miasta spod wieży ciśień.

Zachodni brzeg Jeziora Zakonnego.

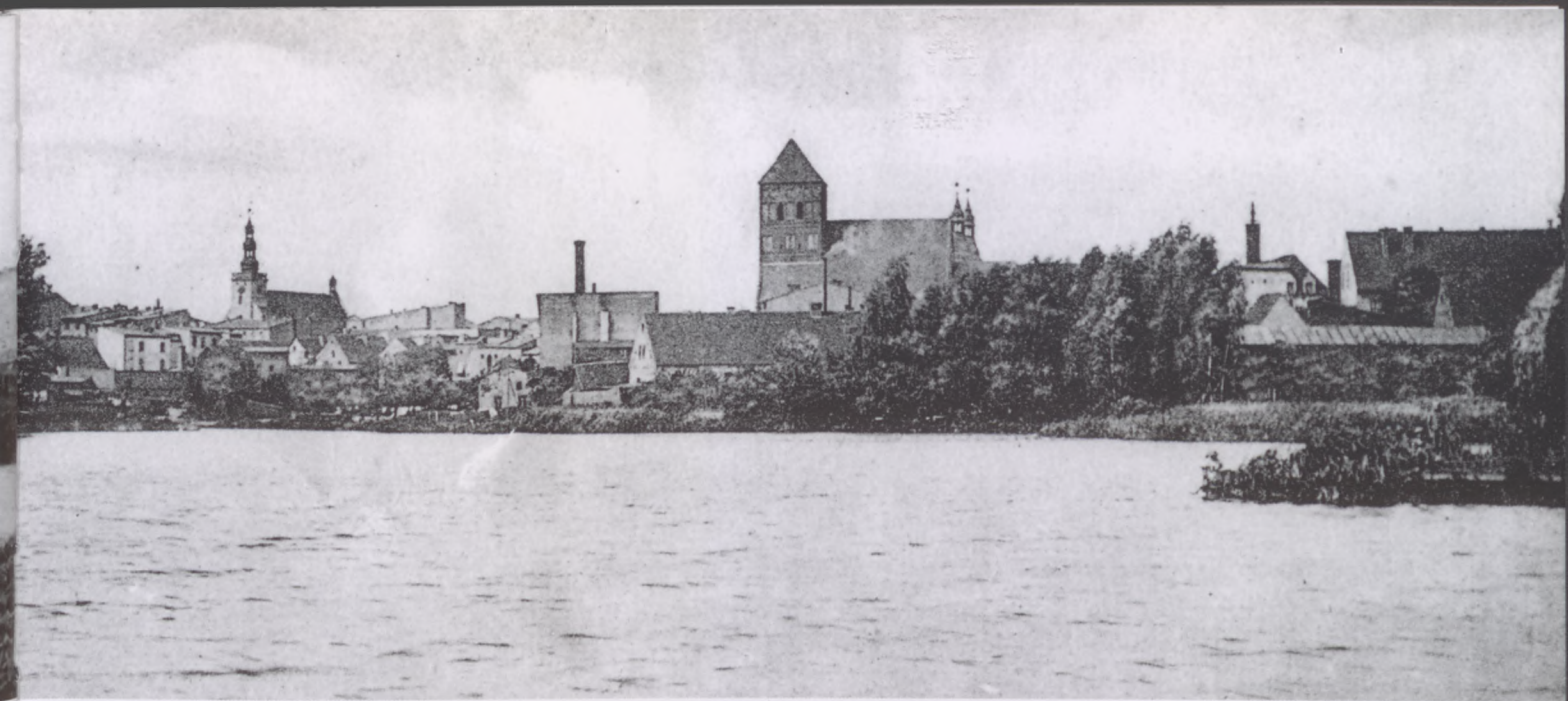

Dom rybaka i zabudowania chojnickiej synagogi.

Konwikt i dom rybaka. Ostatnia dekada XIX wieku.

Północny brzeg Jeziora Zakonnego z widokiem na centrum.

Południowy brzeg Jeziora Zakonnego z zabudowaniami browaru przy ul. Angowickiej.

Zachodnio-północny brzeg Jeziora Zakonnego. Ostatnia dekada XIX wieku.

Widok na chojnickie kościoły z wieży kościoła św. Trójcy.

Wschodnia linia średniowiecznych murów obronnych i budynki wybudowane na ich pozostałościach.

Widok na chojnickie kościoły. Na pierwszym planie ściana boczna kamienicy Jączyńskiego (dzisiaj: Kościuszki 21).

Królewskie Katolickie Gimnazjum w Chojnicach. Ostatnia dekada XIX wieku.

Południowa strona ulicy Gdańskiej (Danzigerstrasse, obecnie Kościuszki). Kamienice od lewej: 30-18.

Widokówka - data obiegu: 20 listopada 1898.

Jedyna, znana, chojnicka kamienica podcieniowa.
Południowo-wschodni narożnik Starego Rynku. Ostatnia dekada XIX w.

Obecnie ulica Kościuszki (dawniej Danzigerstrasse).

Przeгляд wojsk - 1899.

Brama Człuchowska.

Brama Człuchowska. Pocztaówka - data obiegu - 08.08.1899

Plac pomiędzy pocztą a kościołem św. Trójcy.

Ulica Człuchowska (Schlochauerstrasse).

Południowa pierzeja Starego Rynku. Skrajna lewa kamienica nr 17 jeszcze przed przebudową parteru.

Ta sama kamienica po przebudowie witryny sklepowej. Obydwie pocztówki - ostatnia dekada XIX wieku.

Protestancki kościół św. Trójcy, ukończony w 1751, zajmujący do II wojny światowej centralną część Starego Rynku.

Zachodnia pierzeja Starego Rynku z wybudowaną w roku 1886 neogotycką pocztą, (ok. 1899).

Na obu zdjęciach zwracają uwagę niskie latarnie gazowe zabezpieczone, przed kołami wozów, stalowymi rurami. Pocztówka z obiegu: 14.03.1899.

Plac pomiędzy pocztą a kościołem św. Trójcy był tradycyjnym miejscem postoju dorożek.

Kamienica Rynek 7 w pierwotnej formie architektonicznej.

Północno-zachodni narożnik Starego Rynku i wylot ulicy Młyńskiej. Hotel Kühn. Widokówka z obiegu: 16.06.1899.

Inne ujęcie tego samego fragmentu miasta.

Północna strona Starego Rynku. Jedyne zachowane zdjęcie kamieniczek, na miejscu których wybudowano nowy ratusz miejski. Celowo, dla porównania, zdjęcie z roku 1904 pokazujące stary i nowy ratusz.

Dom towarowy Sally Bluhm. Południowo-wschodni narożnik rynku. Ostatnia dekada XIX wieku.

Hotel Priebé. Północno-wschodni narożnik rynku.

Ulica Kościuszki (dawniej: Gdańska, Danzigerstrasse). Widok od strony Starego Rynku. Ostatnia dekada XIX wieku.

Ulica Gdańska (Danzigerstrasse), obecnie Kościuszki.

Podobne ujęcie tego samego miejsca. Kamienica po lewej stronie po niewielkiej przebudowie - zyskała dodatkowe drzwi.

Ulica Kościuszki. Widok od placu Niepodległości (dawniej: Wilhelmsplatz). Ostatnia dekada XIX wieku.

Zachodnia strona placu Niepodległości. Dwie środkowe kamienice rozebrali Niemcy podczas budowy „berlinki” w 1940 r.

18 października 1899 r. został uroczyście odsłonięty, na obecnym placu Niepodległości, pomnik Wilhelma I Hohenzollerna.

Południowa i zachodnia strona placu Niepodległości (dawniej Wilhelma).

Plac Wilhelma. W głębi widoczna karczma Złoty Lew na placu św. Jerzego (Georgsplatz).

Południowo-zachodnia strona placu św. Jerzego (za czasów pruskich - Georgsplatz).
Pocztówka z obiegu: 02.06.1899.

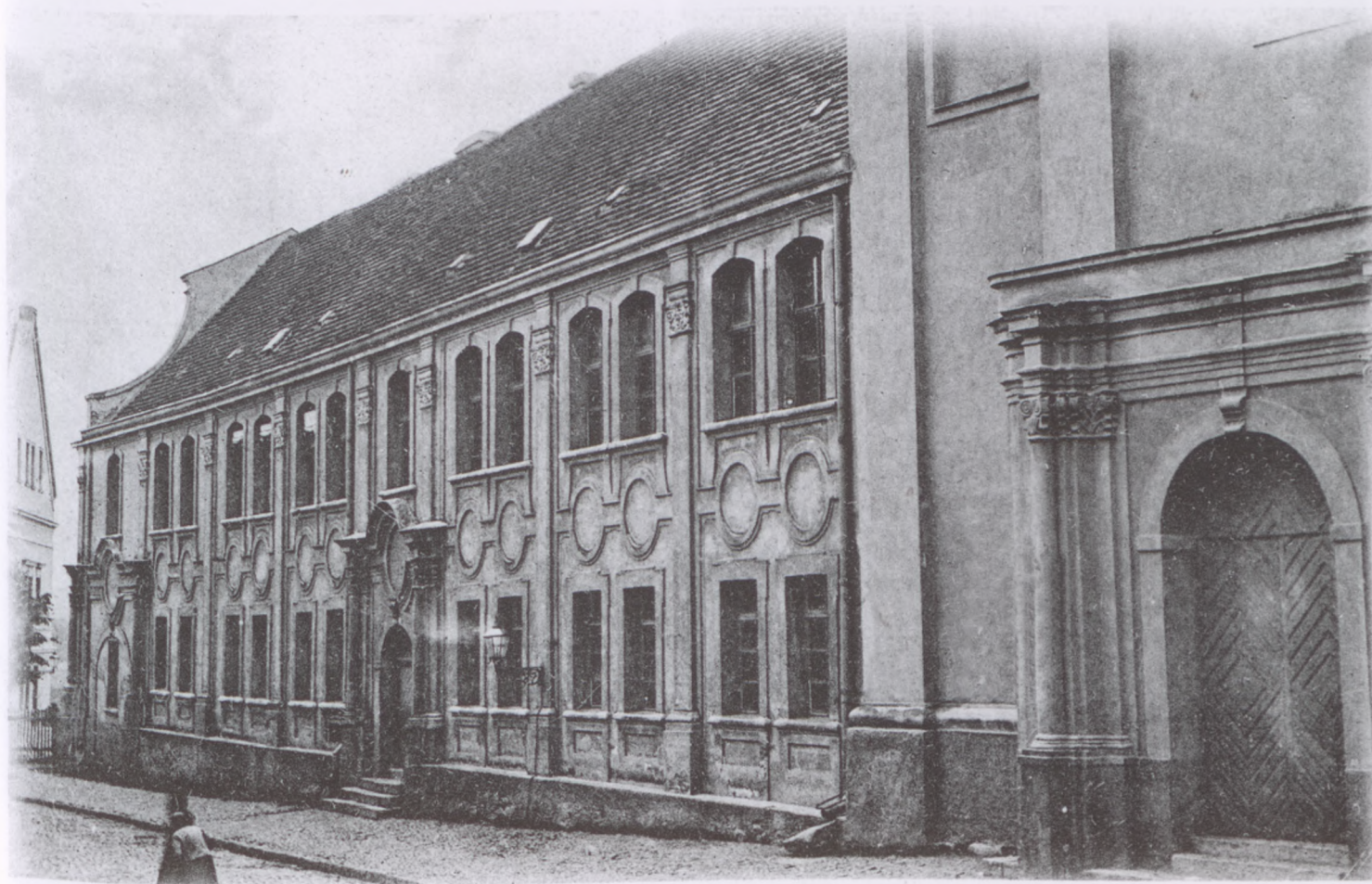

Widok na Zakład św. Boromeusza. Zwraca uwagę brak łącznika pomiędzy zakładem a domem św. Józefa.

Zakład św. Boromeusza i dobudowana w roku 1895 kaplica pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Zachodnie skrzydło Królewskiego Katolickiego Gimnazjum w Chojnicach.

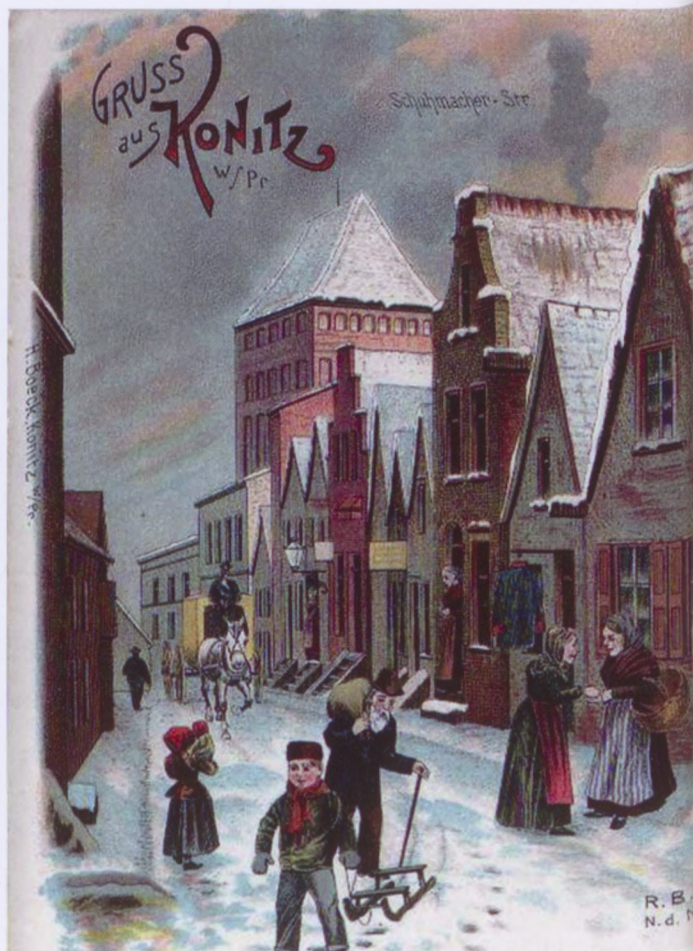

Ulica Nowe Miasto 4. Zachodnia elewacja kolegium pojezuickiego.

Ulica Kręta. Ostatnia dekada XIX wieku.

Rysunkowa widokówka przedstawiająca ulicę Szewską. Detale Bramy Człuchowskiej niezgodne z rzeczywistością. Pocztówka oddaje jednak styl XVIII i XIX-wiecznej zabudowy.

Ulica Człuchowska. Z lewej strony wieża kościoła św. Ducha.
Po prawej budynek restauracji Juliusza Heinricha - obecnie 31 Stycznia 27.

Chojnicka mleczarnia parowa przy ulicy Wałowej. Za ogrodzeniem widoczne szkarpy muru miejskiego.

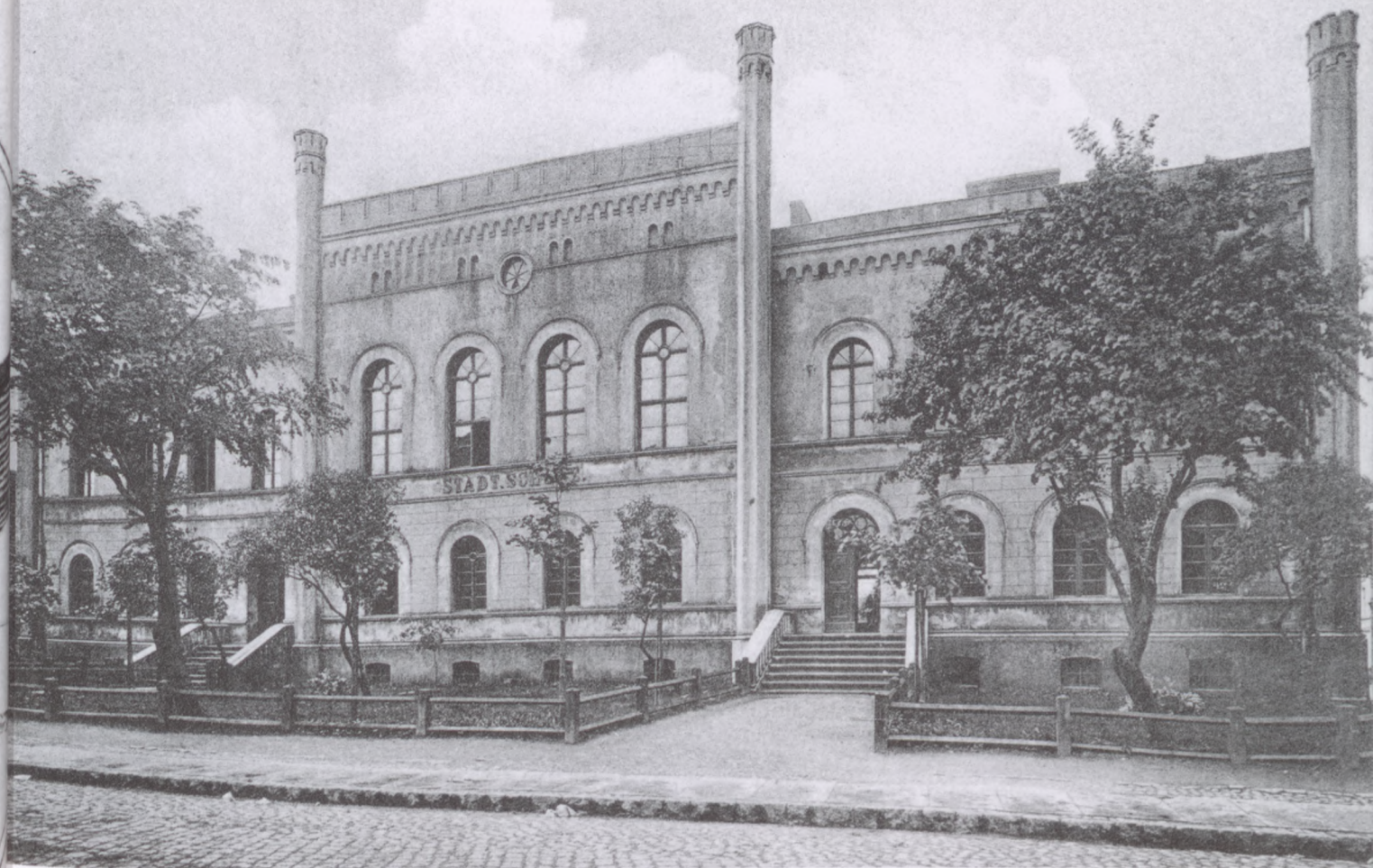

Brama Człuchowska i nieistniejąca zabudowa w miejscu dzisiejszego pomnika „Pomordowanych nauczycieli”.

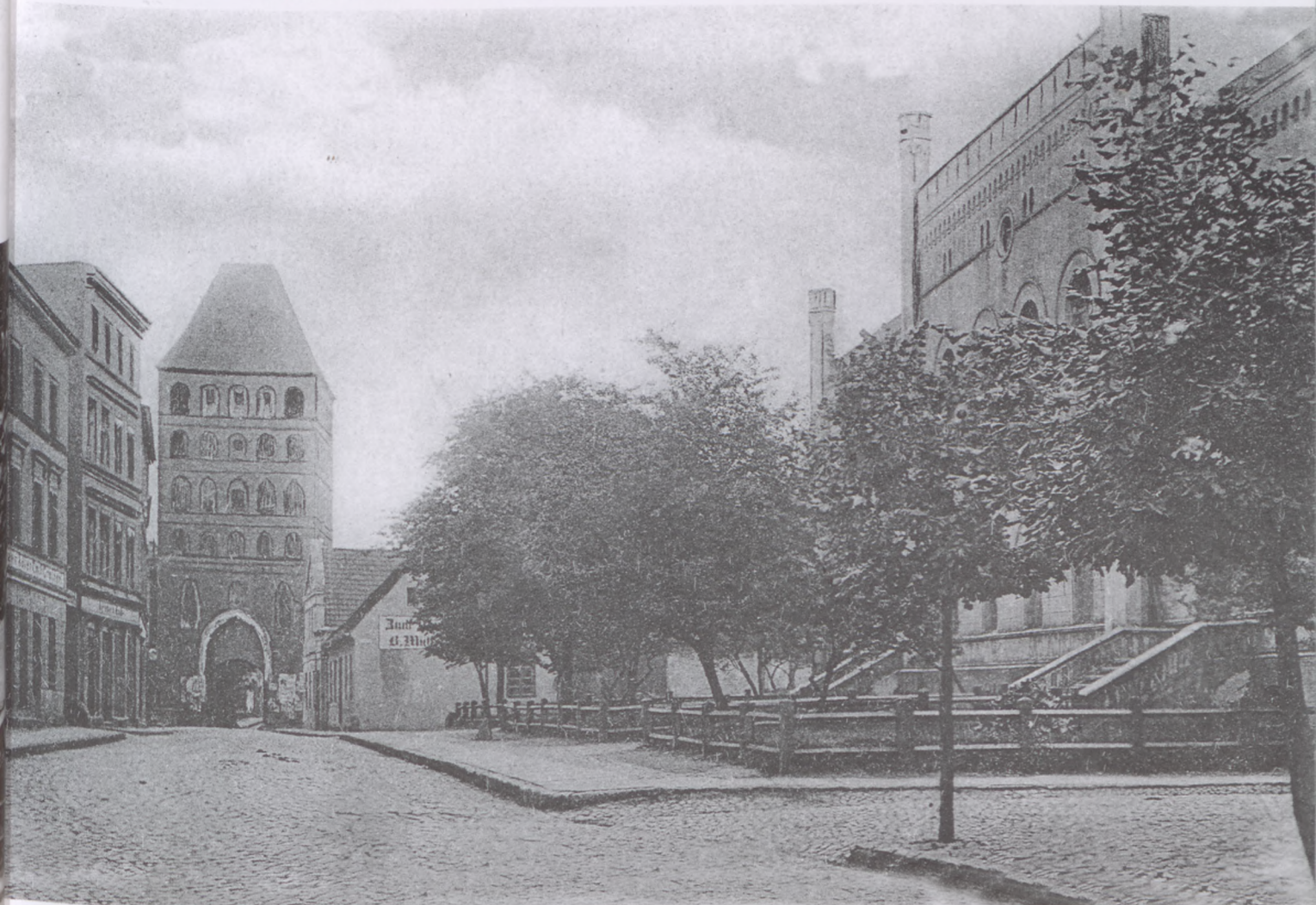

Brama Człuchowska i wybudowana w 1861 szkoła miejska. Przed szkołą zwraca uwagę publiczna toaleta.

Wybudowana w 1861 szkoła miejska w pierwotnej formie architektonicznej.

Widok na Bramę Człuchowską. Pocztówka z obiegu: 27.12.1898.

Obecna ulica Batorego (dawniej: Friedrichstrasse)

Wybudowana w 1899 r. narożna kamienica Strzelecka 15 - spalona w lutym 1945 r.
Dzisiaj w tym miejscu jest rondo. Pocztówka z obiegu: 24.08.1899

Ulica Strzelecka (Schutzenstrasse). Kamienica nr 35.

Restauracja „Wilhelminka”.

Restauracja „Wilhelminka” w Lasku Miejskim przy drodze do Jarcewa.

Nowa Ameryka (Male Osady) - restauracja. Dzisiaj ulica Matejki.

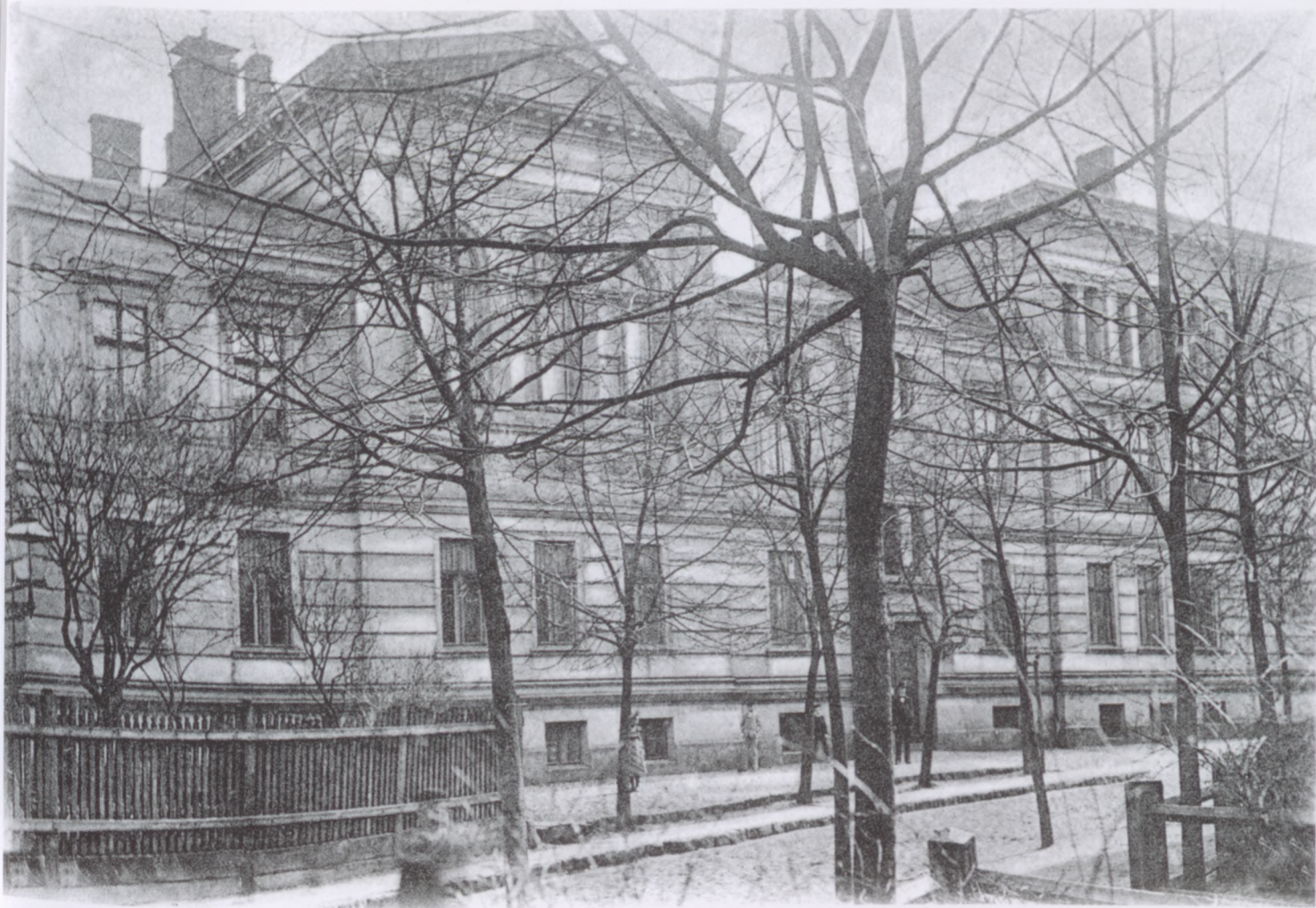

Ulica Młyńska (niem. Mühlenstrasse). Na miejscu dzisiejszego Urzędu Skarbowego znajduje się jeszcze pusta działka.

Południowa elewacja wybudowanego w 1878 roku budynku sądu.

Początek ulicy Strzeleckiej i zachodnia elewacja sądu powiatowego. Ostatnia dekada XIX wieku.

Podobne ujęcie, jednak drewniany płot zastąpiła siatka ogrodzeniowa.

Strona północna ulicy Młyńskiej. Na ścianach kamienic latarnie gazowe. Pocztówka z obiegu: 27.08.1899.

Ten sam fragment ulicy Młyńskiej. Widoczne kamienice strony południowej.

Południowa strona placu Pamięci (Denkmalplatz). Dzisiaj Plac Jagielloński.

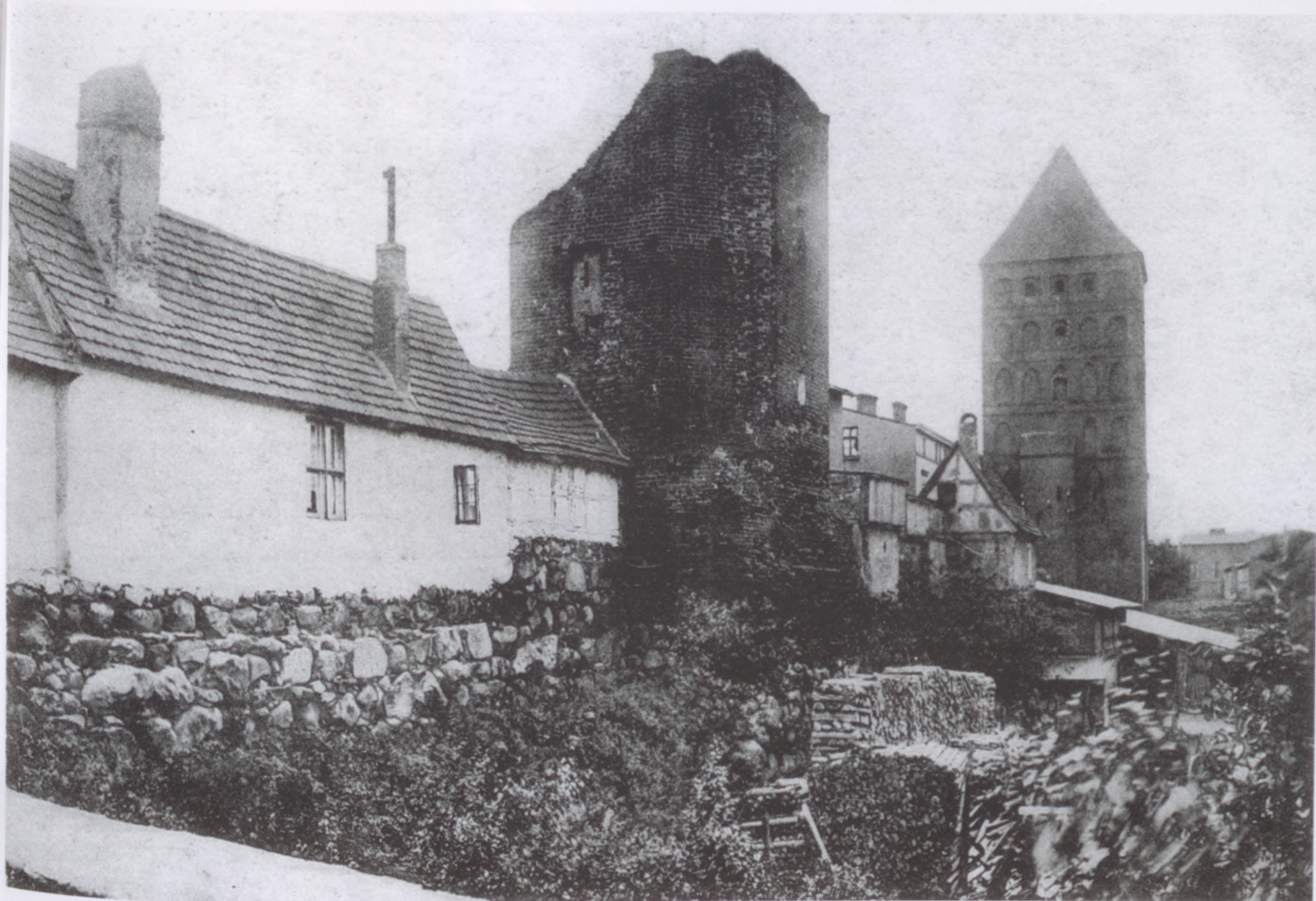
Północno-wschodnia strona placu Jagiellońskiego. Ostatnia dekada XIX wieku.

Pomnik chojniczan poległych w wojnie prusko-francuskiej w 1871r. Pomnik odsłonięto 21 października 1881 r.

Ruiny murów miejskich i baszt. Ostatnia dekada XIX wieku.
Widoczne z lewej strony domy rozebrano na początku lat 70-tych XX wieku.

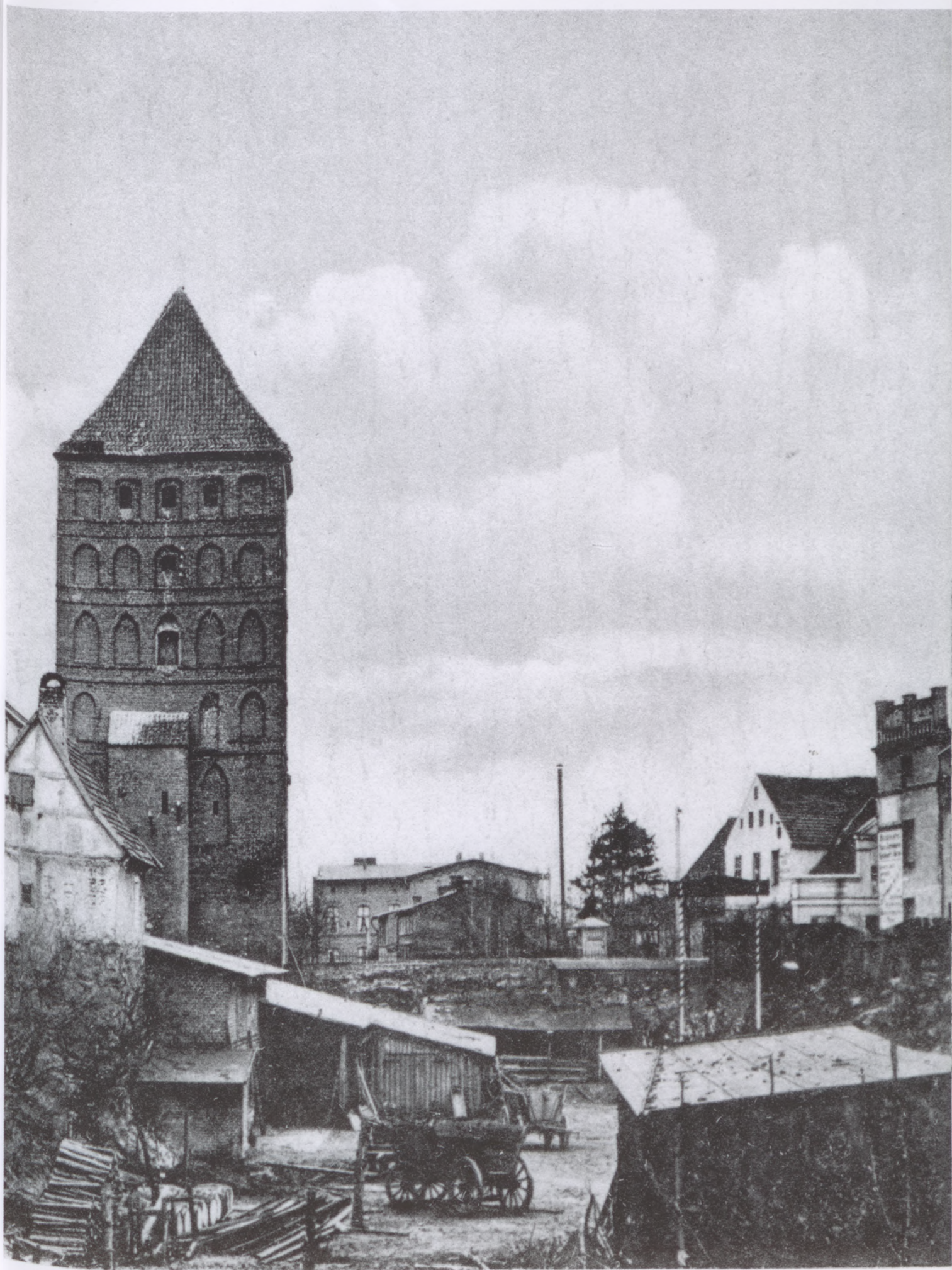

Odcinek murów i fosy pomiędzy bramami Człuchowską a Młyńską (nieistniejąca od 11 maja 1838).

W fosie widoczne zabudowania handlarza drewnem Dawida Wolfa.

Z prawej strony Bramy Człuchowskiej widoczny szpital miejski przy ulicy Rahmy. Niższy budynek to mleczarnia.

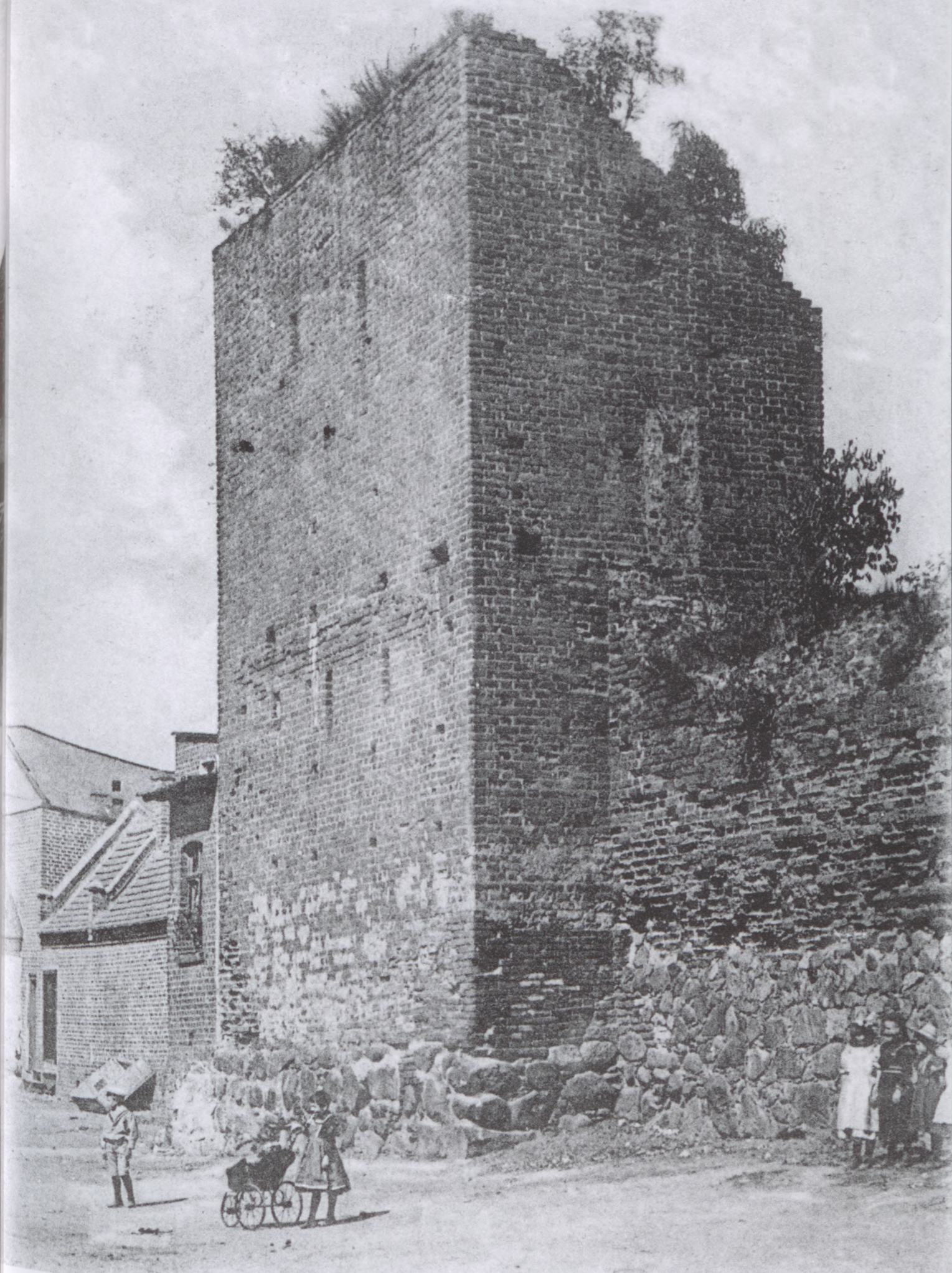

Ulica Rahmy. Ostatnia dekada XIX wieku.

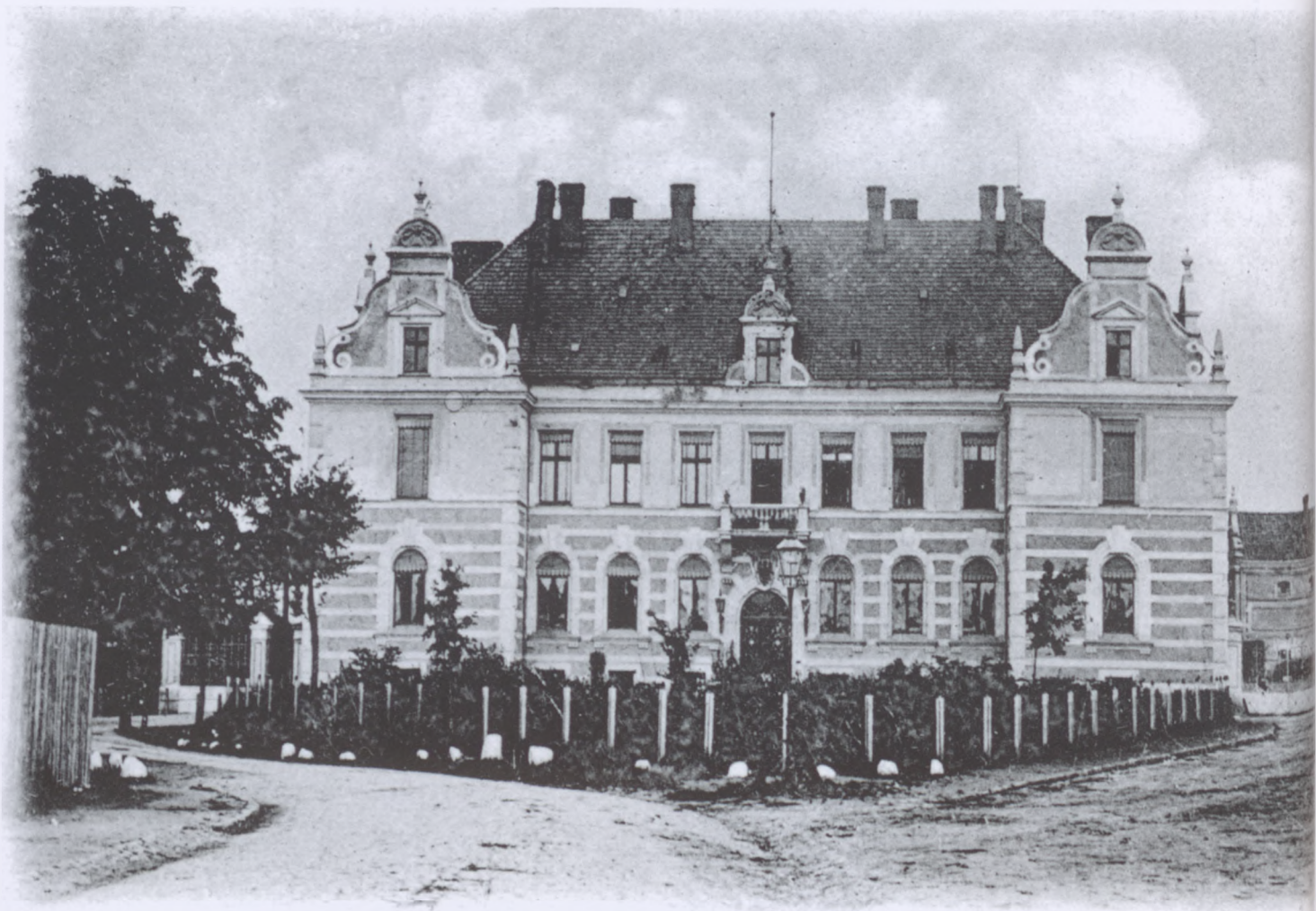
Ulica Rahmy. Zabudowa na murach miejskich. Ostatnia dekada XIX wieku.

Zrujnowana baszta miejska przy ulicy Rahmy (obecnie Sukienników). Dzisiaj Galeria Muzeum Janusza Trzebiatowskiego.

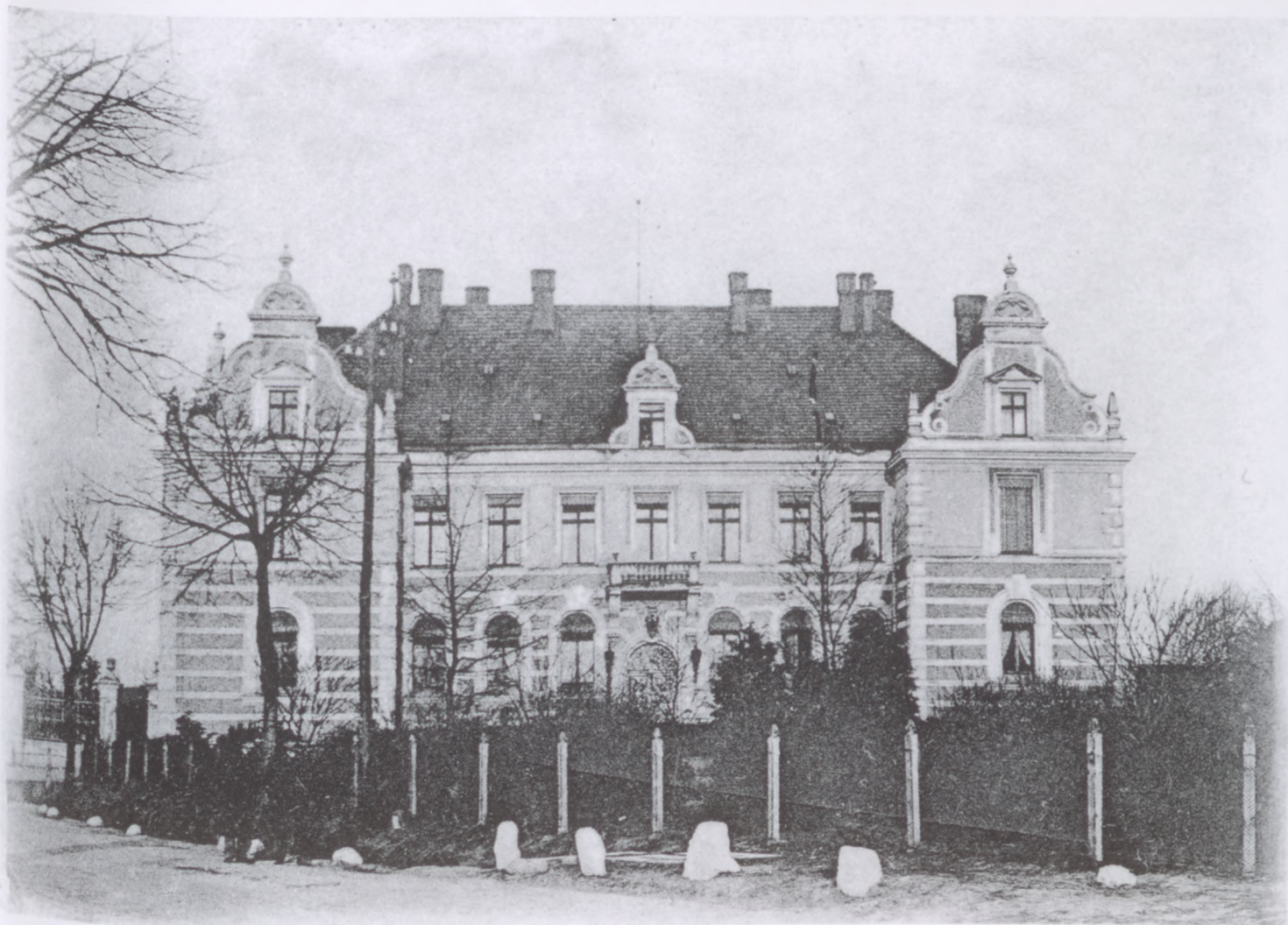

Jedno z pierwszych zdjęć budynku starostwa. Na rozwidleniu ulic latarnia gazowa.

Ulica Człuchowska (dzisiaj: 31 Stycznia). Widok na wybudowany w 1892 roku budynek Starostwa Powiatowego.

Starostwo. Koniec XIX wieku.

Prawdopodobnie rok 1900. Zdjęto klosz latarni gazowej, a na słupie pojawiła się lampa elektryczna.

Zakręt ulicy Dworcowej (Bahnhofstrasse, dzisiaj Piłsudskiego). Pocztówka z obiegu: 15.08.1899.
Na rogu lampa gazowa. Nad ulicą lampa elektryczna. Zwraca uwagę brak kamienicy nr 13.

Widok z zakrętu ulicy Dworcowej w kierunku do dworca kolejowego. Poczówka - obieg 9 września 1899.

Hotel „Dworcowy”. Ostatnia dekada XIX wieku. Zwraca uwagę brak narożnej kamienicy nr 28.

Dworzec kolejowy w pierwotnej formie architektonicznej. Ostatnia dekada XIX wieku.

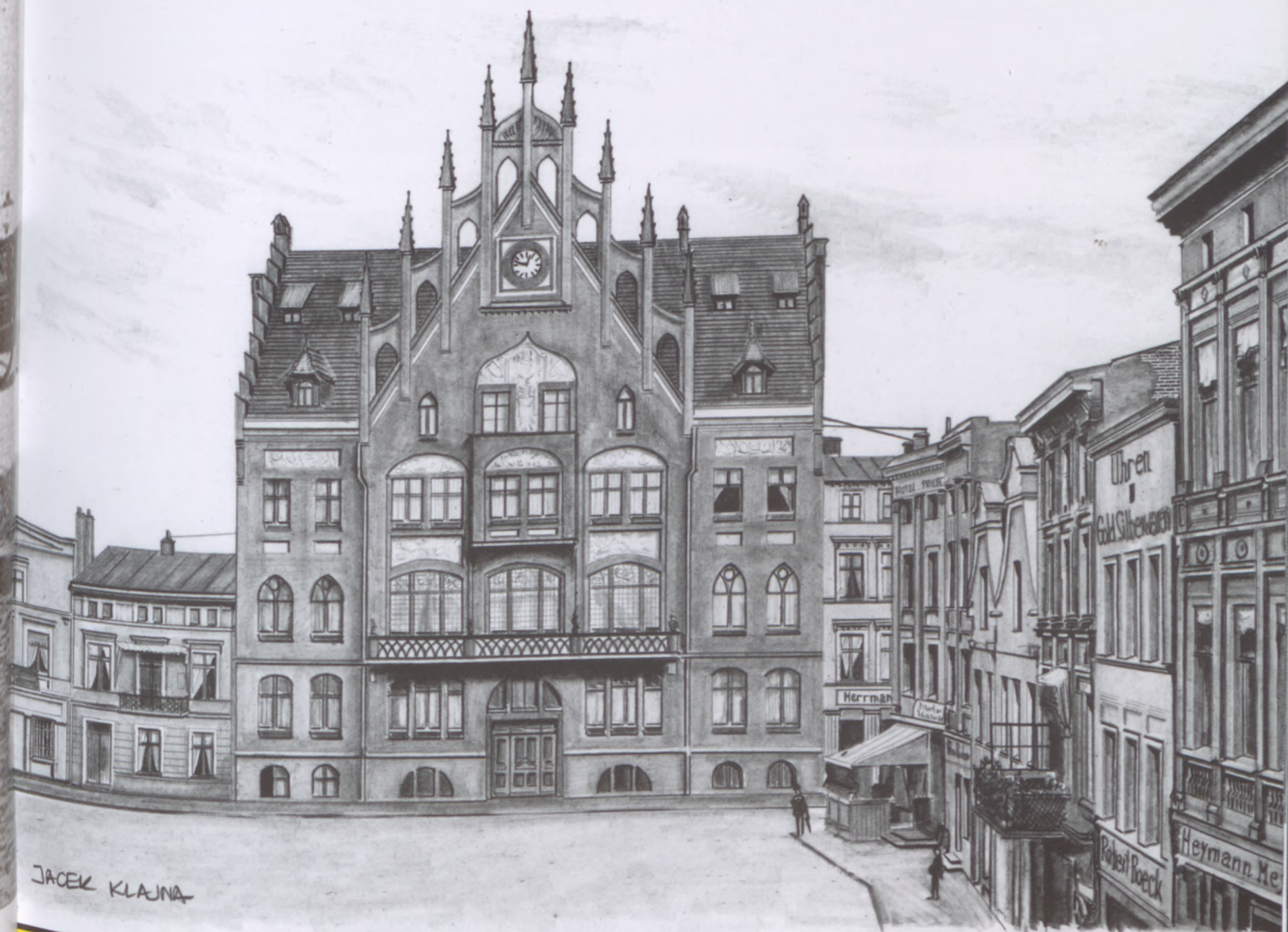

Dworzec kolejowy w pierwotnej formie architektonicznej. Ostatnia dekada XIX wieku.

OSTATNIE LATA OKRESU PRUSKIEGO

JACEK KLAJNA

Panorama Chojnic. Na pierwszym planie zabudowania przy ulicy Prochowej. Dalej zbiorniki gazowni miejskiej.

Ten sam widok. Fotografujący oddalił się od ulicy Prochowej.

Widok w kierunku centrum z ulicy Szenfeldzkiej (następnie: Bydgoska, 14 Lutego, a obecnie Sępoleńska).
Dzisiaj w tym miejscu znajdują się budynki rejonu Energetycznego.

Widok na centrum miasta z okien „Domu Mariańskiego”.

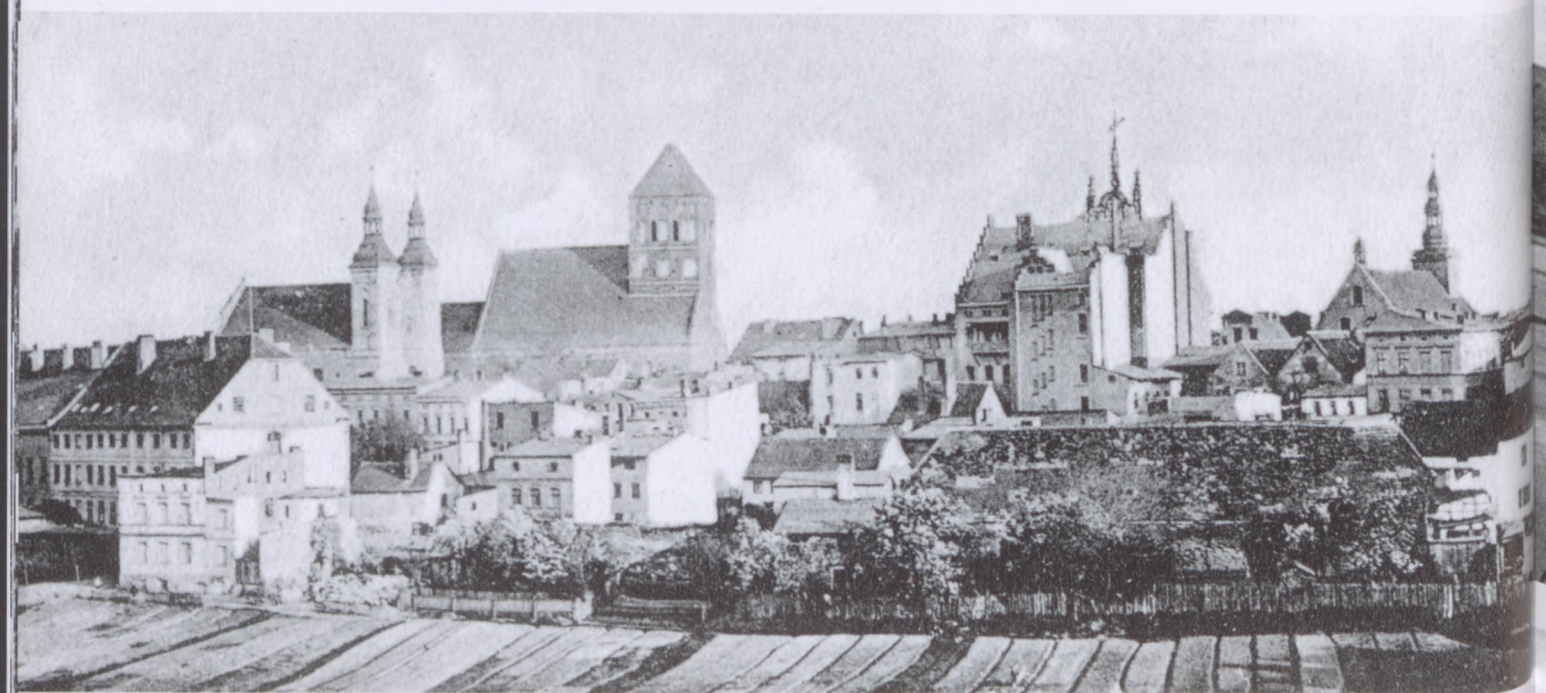

Widok w kierunku południowo-wschodnim z kamienicy Schreiberowa przy obecnej ulicy Bankowej.

Panorama miasta z ulicy Strzeleckiej. Poniżej poziomu ulicy „Dom Strzelecki”.

Panorama Starego Miasta z ulicy Ogrodowej.

Panorama Chojnic z okolicy obecnej ulicy Karnowskiego.

Północno-zachodni brzeg Jeziora Zakonnego.

To samo miejsce po wybudowaniu kamienicy przy ulicy Rahmy 8. Dzisiaj Sukienników 8.

Widok z ulicy Rahmy na południowo-wschodni brzeg Jeziora Zakonnego. Widoczne zabudowania browaru przy ulicy Angowickiej.

Jedno z nielicznych zdjęć na którym widać rusztowania budowanego ratusza. Widokówka z obiegu 21.11.1903.

Widok na kościoły z ulicy Wysokiej.

Panorama centrum. Po prawej stronie pruskie koszary wojskowe wybudowane w 1786 roku.
W roku 1883, w związku z niestacjonowaniem w koszarach na stałe żadnej jednostki wojskowej, wschodnią część gmachu odkupiło od wojska Gimnazjum i przebudowało na cele dydaktyczne i mieszkanie dyrektora.

W miejscu osuszonego Jeziora Cegielnianego (Zielonego) założono ogrody i postawiono budynki gospodarcze.
Zdjęcie wykonano przed 1908.

Klasyka chojnickich widoków. Dwa najcenniejsze kościoły. Fara pw. Ścięcia Św. Jana Chrzciciela

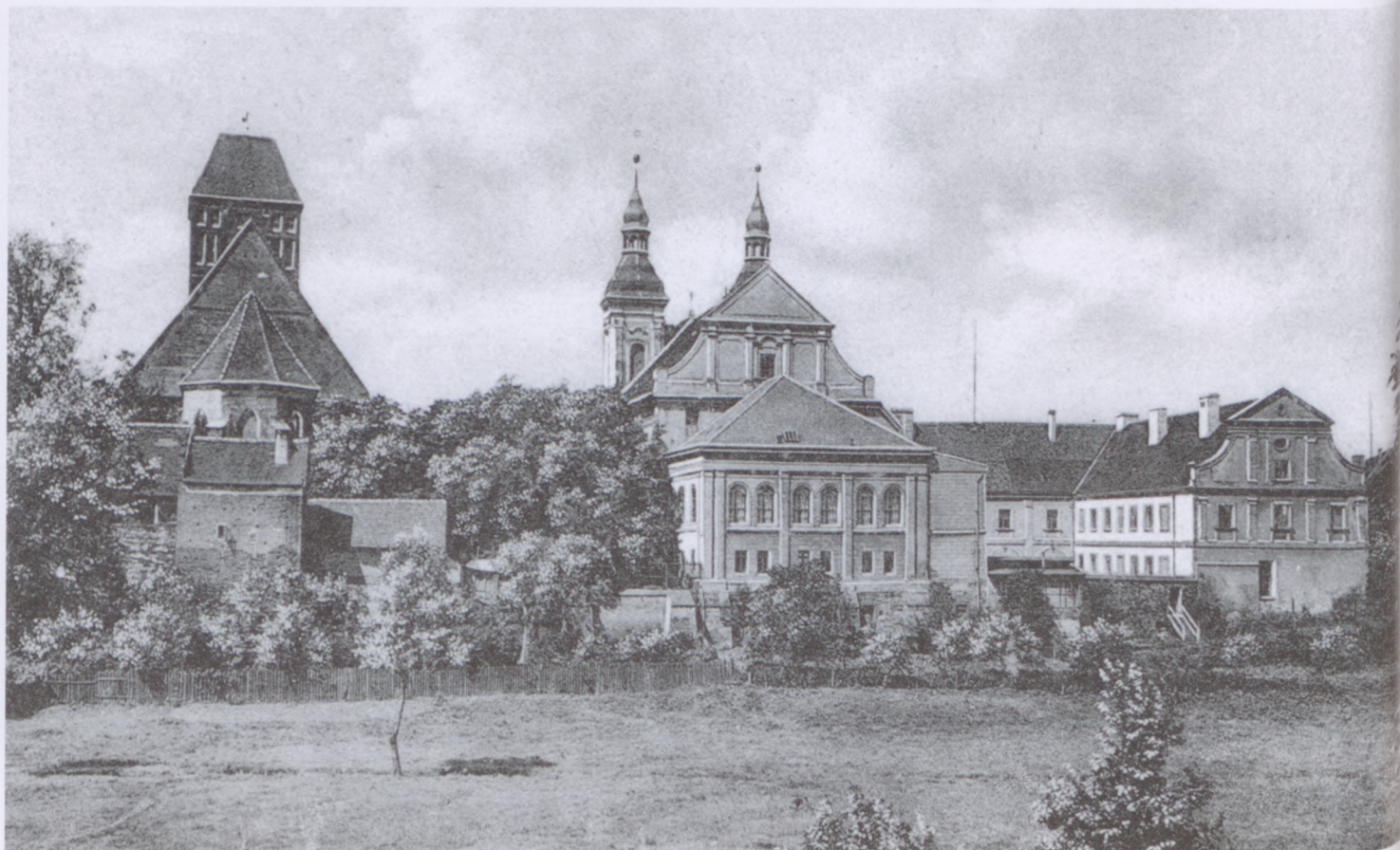

oraz kościół Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny. Poniżej ratusza Królewskie Katolickie Gimnazjum w Chojnicach.

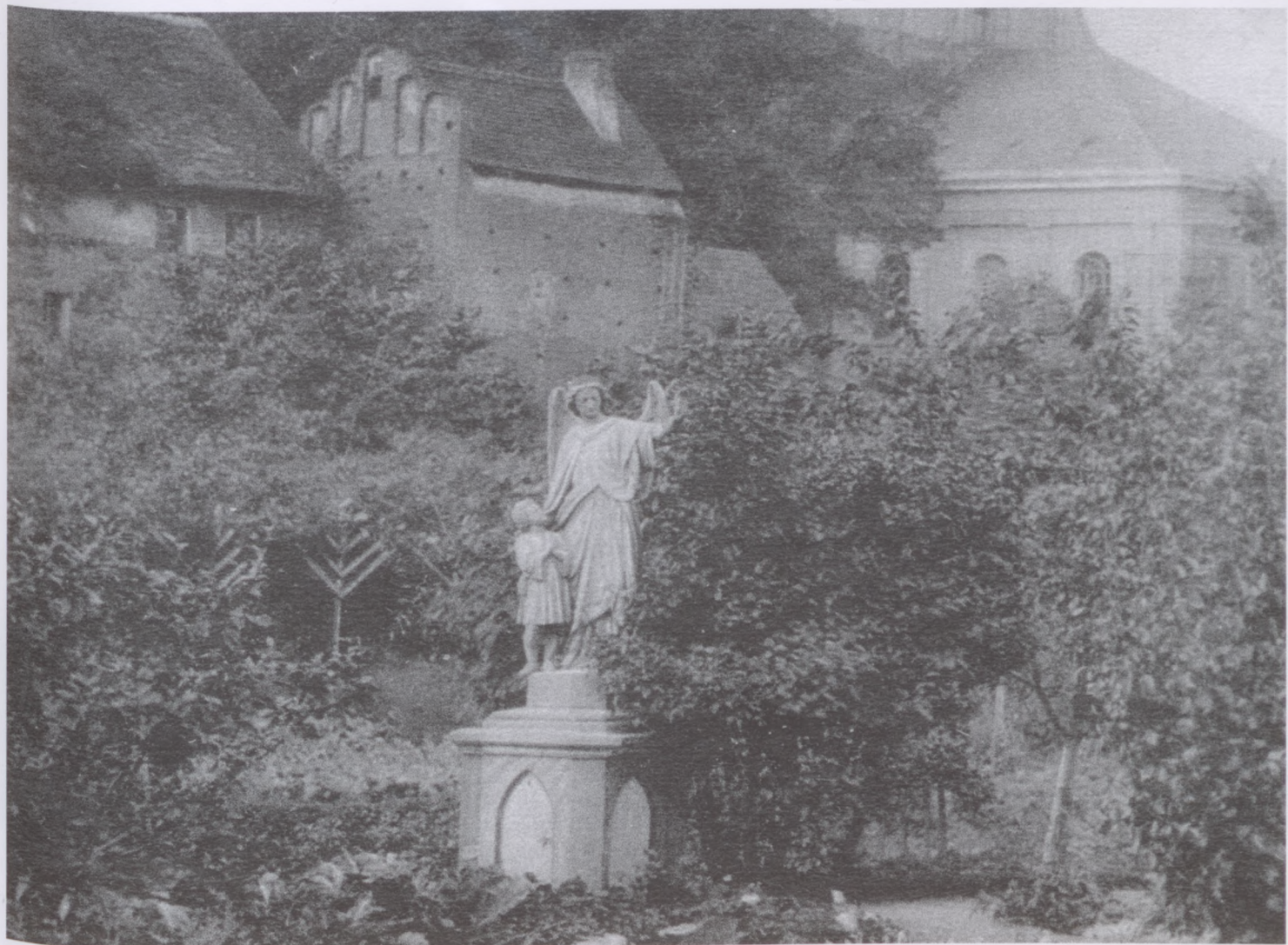

Chojnickie kościoły. Pierwsza dekada XX wieku.

Te same kościoły z innego ujęcia.

Anioł Stróż w ogrodzie sióstr franciszkanek.

Ulica Gdańska - wjazd do ścisłego centrum miasta.

Ulica Gdańska (Danzigerstrasse) obecnie Kościuszki. Z prawej strony nieistniejące kamienice 11 - 19.

To samo miejsce, nieznacznie bliżej do płyty Starego Rynku.

Początek ulicy Człuchowskiej (Schlochauerstrasse), dzisiaj 31 Stycznia. Pierwsza dekada XX wieku.

Chojnicki rynek na początku XX wieku.

Reprezentacyjna narożna kamienica to delikatesy Ignacego Rhode.

Południowa pierzeja Starego Rynku.

Południowo-zachodni narożnik rynku. Kamienica kupca Rhode przed przebudową.

Ogród kawiarni Radkego. Ulica Człuchowska 22.

Ulica Człuchowska. Widok od Bramy Człuchowskiej w kierunku rynku.

Witryna sklepu jubilerskiego Augusta Mullera.

Schlochauerstrasse 3 (dzisiaj: 31 Stycznia 1)

Postój dorożek przed Poczta Główną.

Inne ujęcie tego samego miejsca. W północno-zachodnim rogu rynku widać początek ulic: Młyńskiej i Podgórnjej.

Południowo-zachodnia strona rynku z widokiem na Bramę Człuchowską.

Inne ujęcie kamienicy kupca Rhode.

Zachodnia strona Starego Rynku w pełnej okazałości. Widoczne detale architektoniczne budynków.

W prawej części zdjęcia kamienica Rynek 6. Sklep z towarami kolonialnymi Jeleniewskiego.

Lokal Jeleniewskiego na początku XX wieku był tradycyjnym miejscem spotkań Polaków, nieoficjalnie „Dom Polski”.

Dzień targowy na chojnickim rynku. Zwraca uwagę zegar słoneczny zamontowany na frontowej ścianie kościoła św. Trójcy.

Zachodnia pierzeja Starego Rynku. Narożna kamienica - delikatesy Ignacego Rhode (10), kamienica i sklep artykułów żelaznych Romana Stamma (9) oraz neogotycka poczta (8).

Te same obiekty ujęte z drugiej strony. W lewej części zdjęcia kamienica nr 11. Pomiędzy nimi istniejąca do dzisiaj narożna kamienica Cechowa 2.

Północno-zachodni narożnik rynku. Kamienica nr 7 mieszcząca aptekę zyskała balkon.

Kamienice 6-2 północnej strony rynku. Pod nr 4 drukarnia Maxa Bennewitza z której pochodzi wiele chojnickich pocztówek.

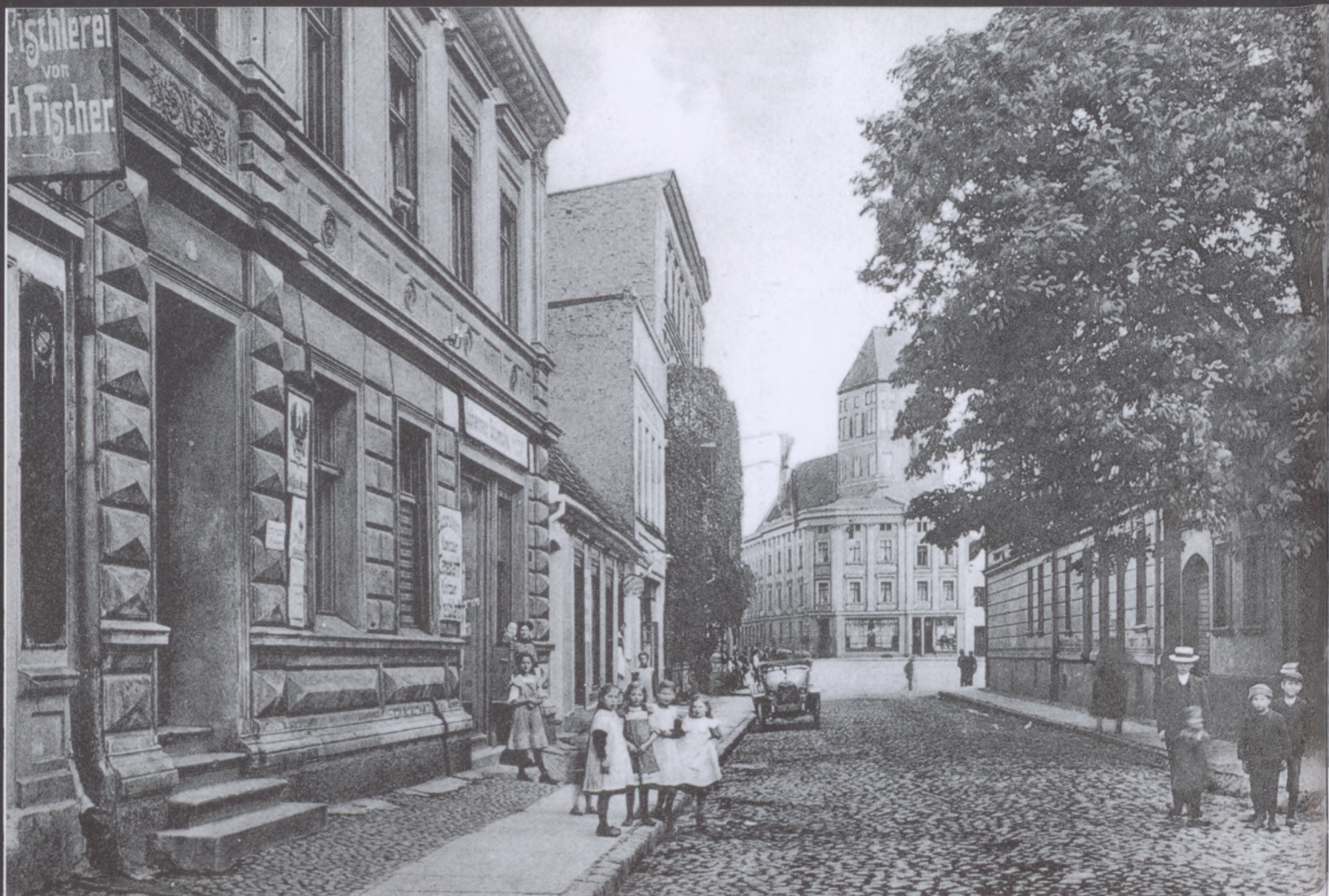

W północno-zachodnim narożniku rynku największą kamienicą był Hotel „Ebert” (ul. Młyńska 2).

Kamienica nr 7 po przebudowie parteru zyskała duże okno wystawowe.

Początek ulicy Młyńskiej (Muhlenstrasse). W lewej części zdjęcia kamienica nr 6. Do roku 1883 siedziba Łoży Masońskiej.

Protestancki kościół św. Trójcy zajmujący do 1940 roku centralną część Starego Rynku.

Północno wschodnia część Starego Rynku. Na słupie ogłoszenie o wizycie w Chojnicach cyrku. Lewa skrajna kamienica nr 4 z szyldem niemieckiej gazety „Ostdeutsche Tageszeitung”.

Zakończono rozbiórkę starego ratusza. Pod ścianą kościoła leżą jeszcze ostatnie cegły.

Jedynе znane zdjęcie „dwóch ratuszy”. Prawdopodobnie rok 1903. Widać prace wykończeniowe przy nowym ratuszu.

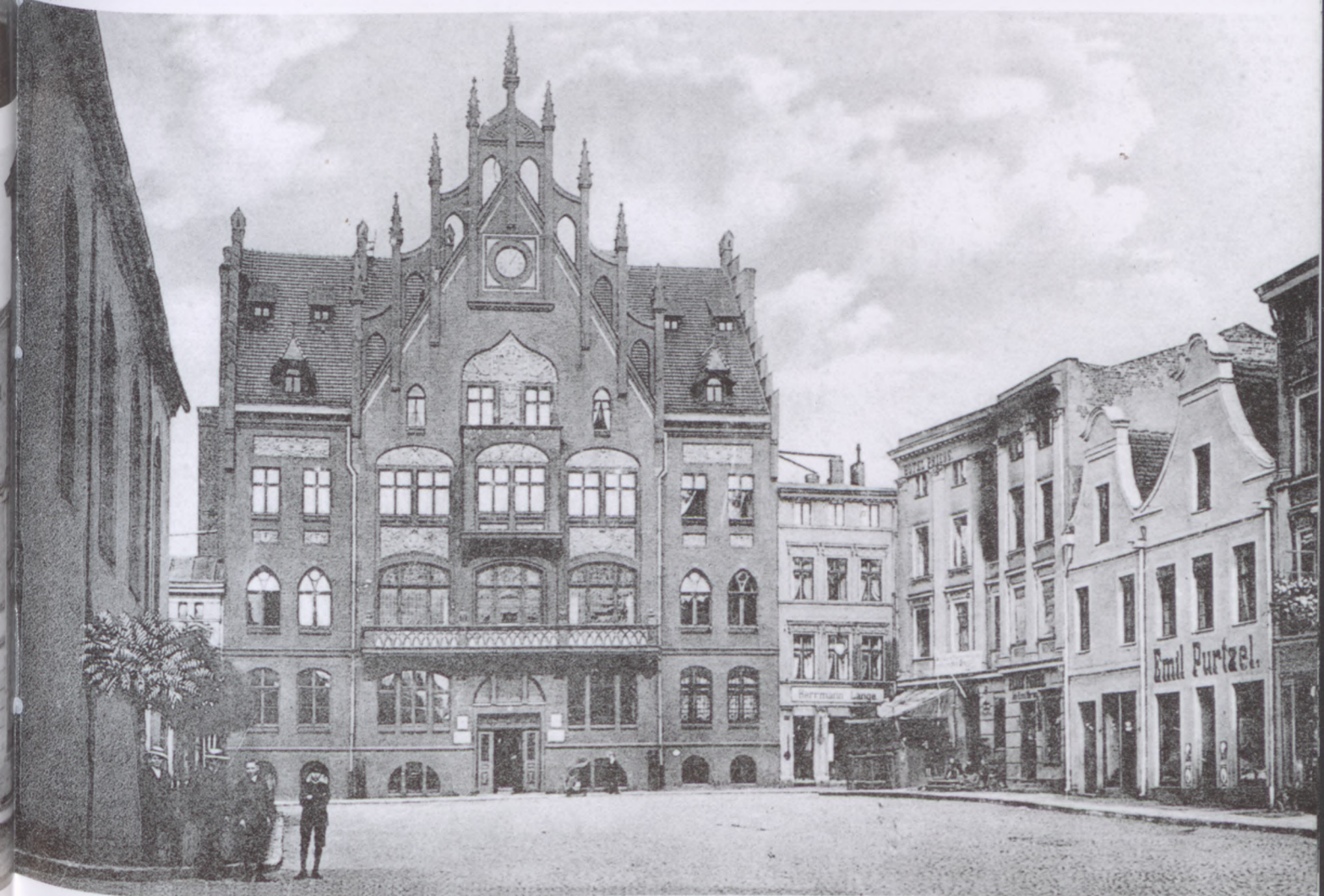

Ukończony nowy ratusz miejski. Ściana wschodnia kościoła św. Trójcy jeszcze bez nasadzeń.

Po likwidacji starego ratusza targowisko sprzed kościoła św. Trójcy przeniosło się pomiędzy kościół a ścianę wschodnią rynku.

Ściana wschodnia kościoła po zagospodarowaniu. Posadzono drzewka.

Północno-wschodnia strona rynku. Narożna kamienica to hotel „Priebe”.

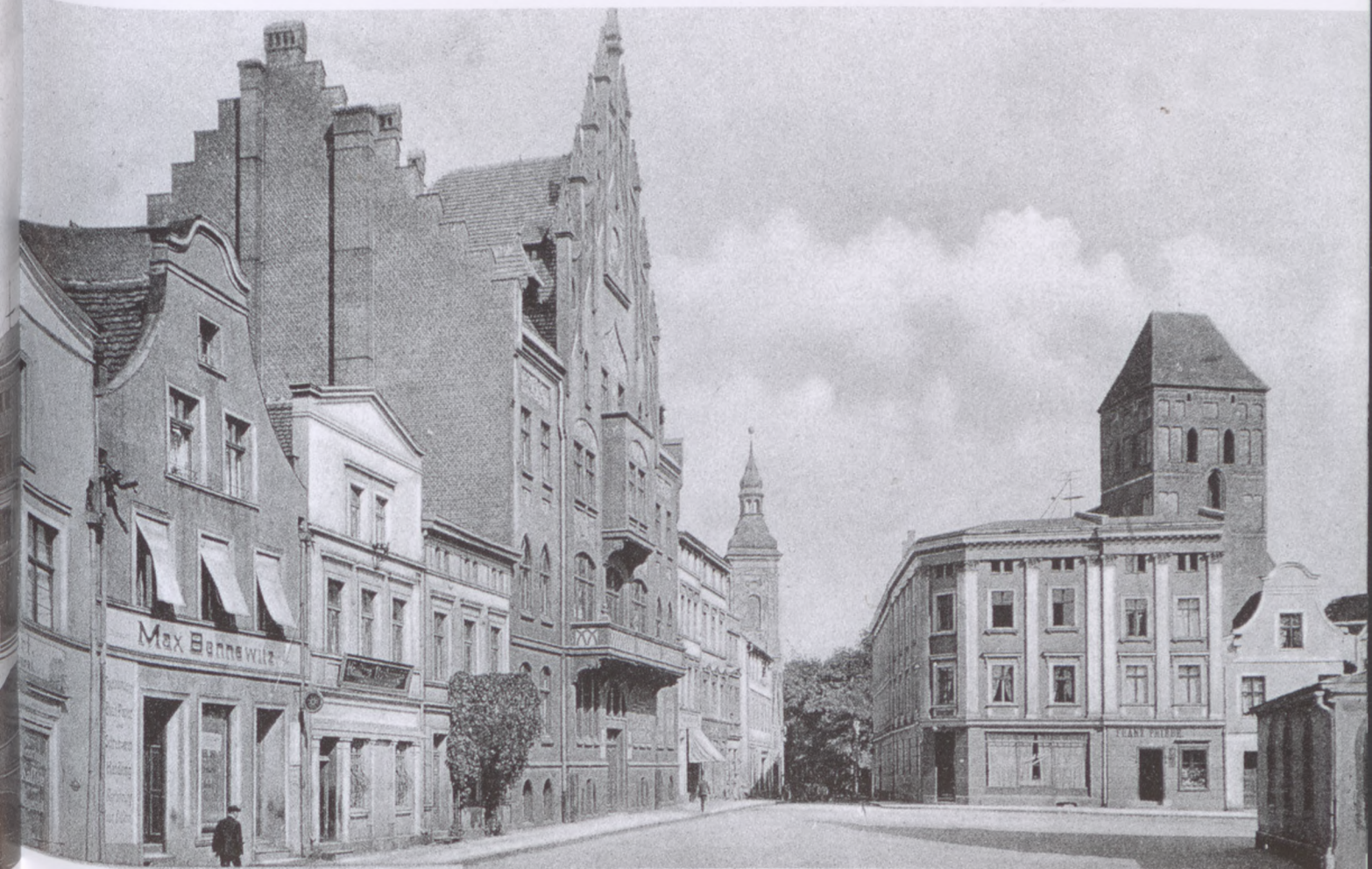

To samo ujęcie w dzień targowy. Zwraca uwagę niska zabudowa ulicy Gimnazjalnej.

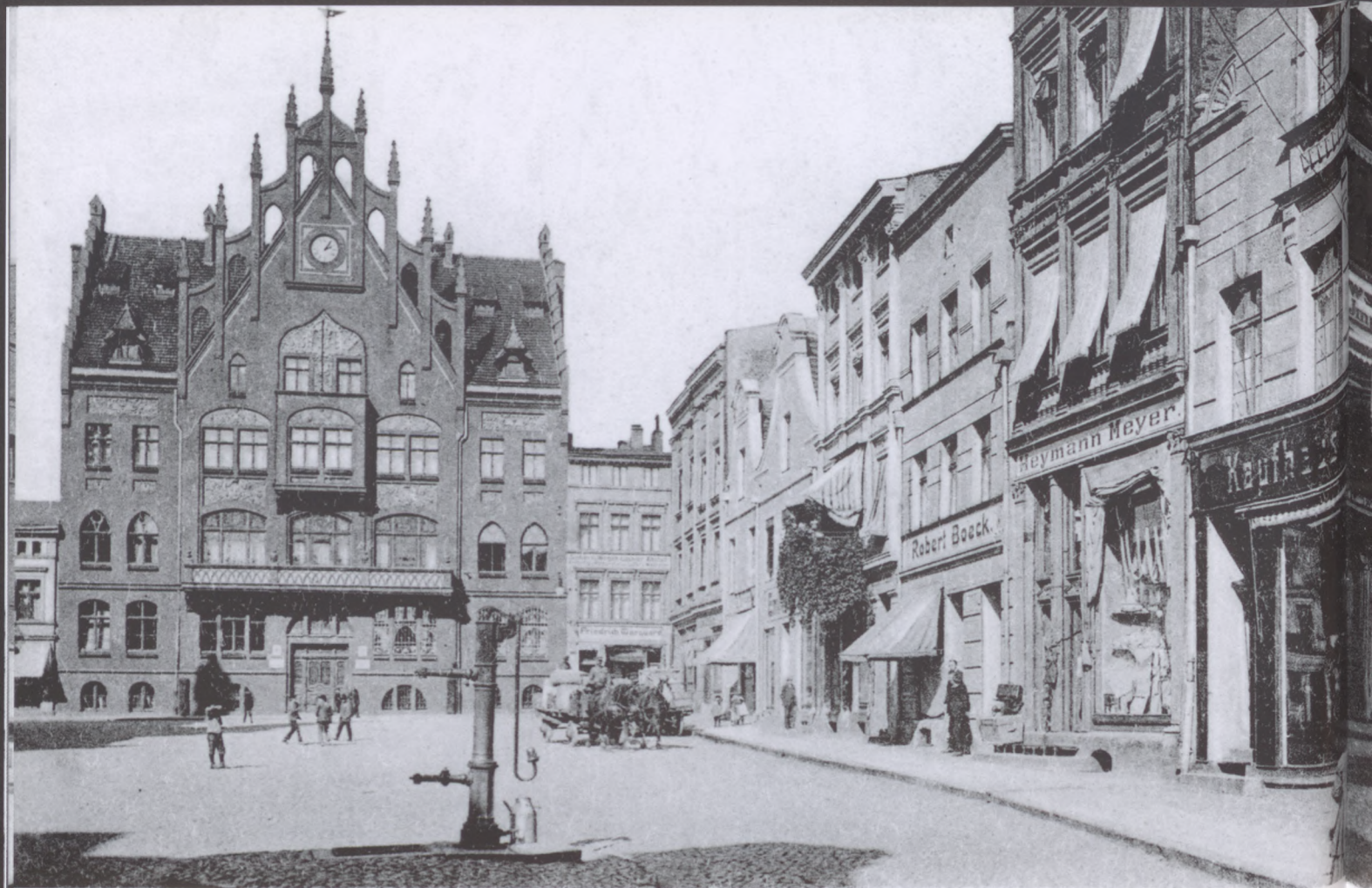

Hotel „Pribe” w całej okazałości. Stan po przebudowie.

Widok z Ryнку w ulicę Gimnazjalną ukazuje bujną zieleń porastającą teren nieczynnego cmentarza.

Ratusz i cała ściana wschodnia rynku. Doskonale widoczne witryny sklepowe.

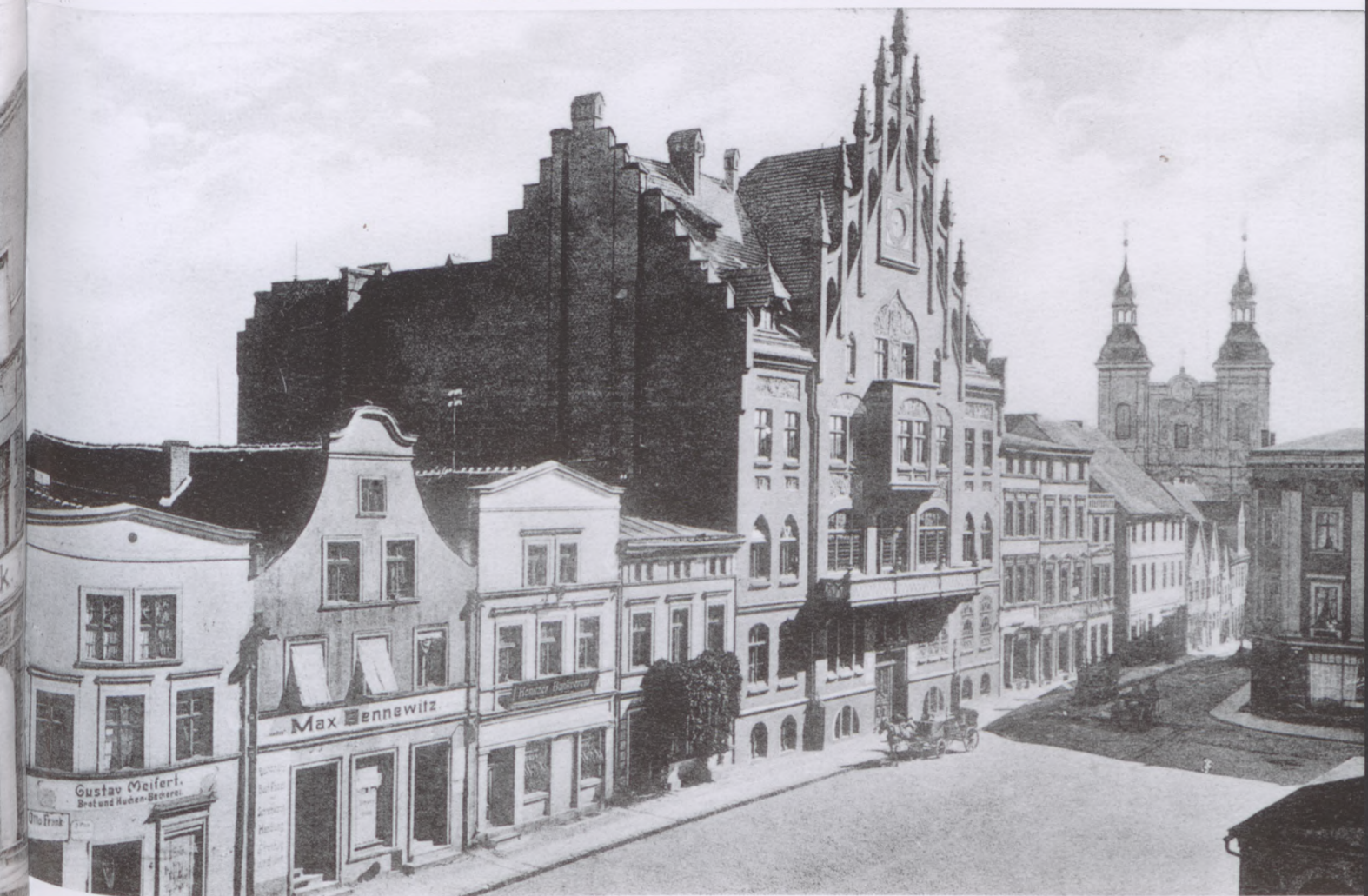

Na pierwszym planie studnia miejska z pompą - pozostałość po średniowiecznym systemie przeciwpożarowym i zaopatrzenia w wodę.

Północna pierzeja Starego Rynku. Jako jedyna ocalała w lutym 1945 r.

Podobne ujęcie, ale z górnych okien poczty. Narożna kamienica Gimnazjalna-Koszarowa jeszcze przed przebudową.

Nowo wybudowany ratusz miejski stał się największą ozdobą Starego Rynku.

Doskonale widać szczegóły architektoniczne kamienic wschodniej strony rynku.

Dzień targowy. W tle kamienice wschodniej ściany rynku. Pierwsza dekada XX wieku.

Kościół św. Trójcy i wschodnia ściana rynku. W głębi ulicy Gdańskiej (Kościuszki) widać kamienicę Jęczyńskiego (po 1908r.).
Dom towarowy Sally Bluhm po przebudowie fasady. Sklep prowadził wówczas Bruno Balzer.

Narożna kamienica Rynek 18 / Gdańska w całkowicie nowej formie architektonicznej.

Początek ulicy Gdańskiej (Danzigerstrasse, obecnie: Kościuszki). Widać detale architektoniczne kamienic.

Podobne ujęcie, ale bliżej kamienicy Jacyńskiego. Brak kamienicy nr 23 - obecnie Bank Spółdzielczy. Ok. 1910.

Północna strona ulicy Gdańskiej. Kamienice od lewej: 11 - 19 - uległy zniszczeniu. Ostatnia 21 istnieje do dnia dzisiejszego.

Ten sam zakręt ulicy Gdańskiej, ale widziany z drugiej strony.

Plac Wilhelma. Prawdopodobnie rok 1900. Niska kamienica za pomnikiem jeszcze w pierwotnej formie architektonicznej.

To samo miejsce po przebudowie. Kamienica stała się krótsza o połowę a za nią widzimy początek ulicy Rahme.

Plac Wilhelma. Dawny, główny, wjazd do miasta. Zbieg ulic Gdańskiej (Danzigstrasse) i Szosy Gdańskiej (Danziger Chaussee). Zakład fotograficzny Maxa Heyna jeszcze w pierwotnej lokalizacji (Gdańska 29).

To samo miejsce. Widok na zachodnią stronę placu z pomnikiem.

Narożna kamienica ze sklepem meblowym Augusta Kirsteina.

Róg placu Wilhelma i ulicy Rahme. Dzisiaj w tym miejscu znajduje się kwiaciarnia.

Widok z placu Wilhelma w ulicę Gdańską.

Ten sam widok (obydwa po 1908), ale z armatą polową przy pomniku.

Plac Wilhelma. Druga dekada XX wieku.

Armaty pojawiły się przy pomniku po roku 1910.

Wschodnia część placu Wilhelma. Z lewej nieistniejąca dzisiaj ulica Klasztorna. Z prawej początek ulicy Dworcowej.

Zakład fotograficzny Heyna. Wilhelmsplatz 2. Z jego zakładu pochodzi większość chojnickich pocztówek.

Plac Wilhelm, strona północno-wschodnia. Za wybudowanym w 1906 roku Domem Mariańskim zwraca uwagę stara kamienica stojąca w miejscu powstałego w 1910 roku Domu św. Franciszka.

Inne ujęcie tego samego miejsca. Pomiędzy 1906 a 1910.

Ulica Klasztorna. Do Domu Mariańskiego dobudowano dom św. Franciszka. Po 1910.

Podobne ujęcie. Lepiej widać szczegóły elewacji.

Ulica Klasztorna. Za Domem św. Franciszka zakręcała w lewo, prowadząc do kaplicy - „klasztorku”.

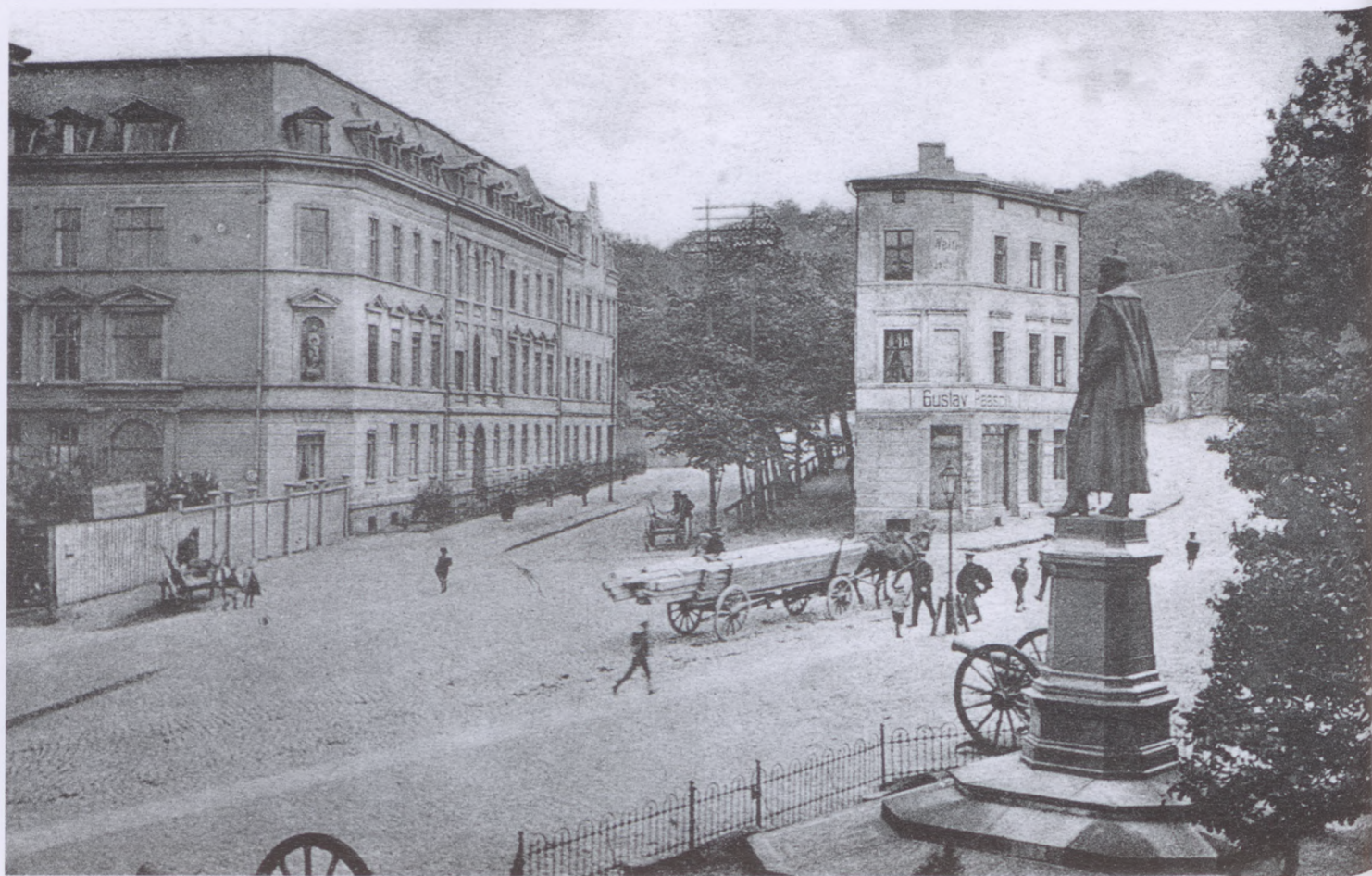

Południowo wschodnia część placu Wilhelma. W środku zdjęcia wybudowany w 1846 hotel „Krebs”.

Widok na „cały” plac Wilhelma.

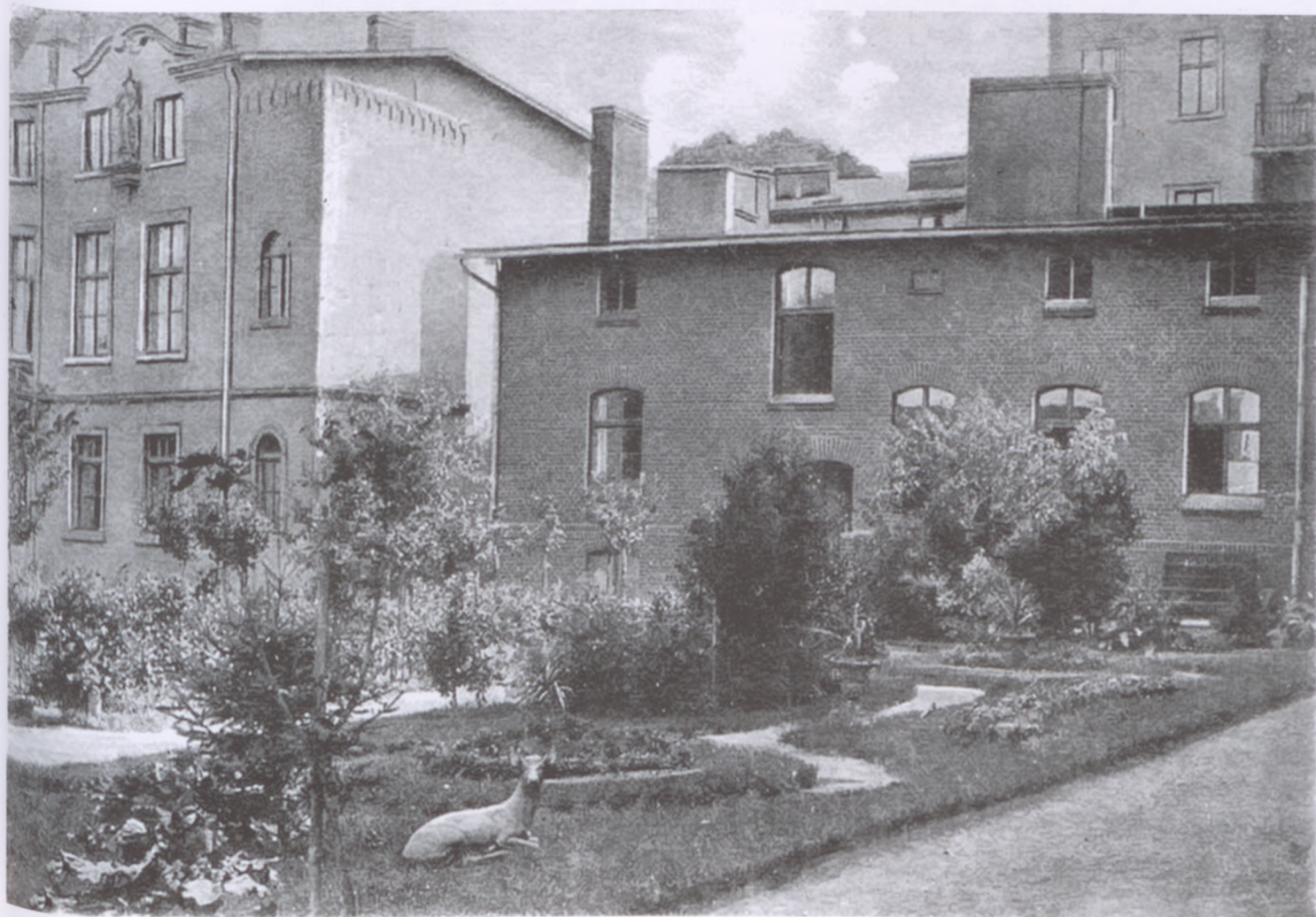

Plac widziany z góry. Przy pomniku pojawiły się armaty.

Wewnętrzna kaplica w Domu Mariańskim.

Dziedziniec Domu Mariańskiego.

Zakład św. Boromeusza. Prawdopodobnie rok 1909 lub 1910.
Dom św. Franciszka w trakcie budowy. Widać elewację jeszcze bez tynków.

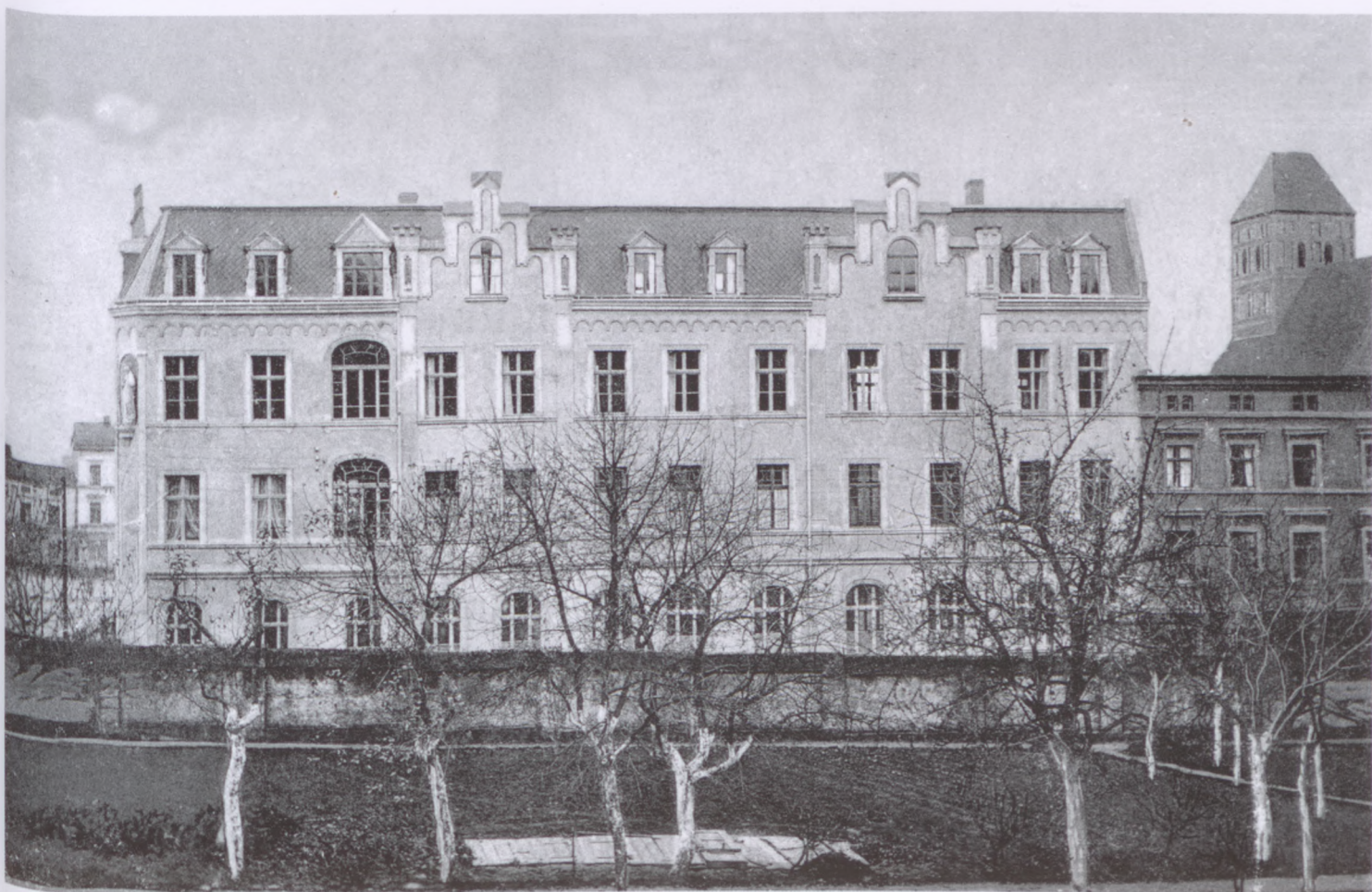

Ogród sióstr franciszkanek z fontanną.

Wybudowany w 1910 Dom św. Franciszka. W narożniku widoczna figura patrona.

Wschodnia elewacja Domu św. Franciszka. Poniżej ogród sióstr franciszkanek. Z prawej Dom św. Józefa.

Plac św. Jerzego. Pierwsza dekada XX wieku.

Plac św. Jerzego. Na środku placu kolumna z żelaznym krzyżem upamiętniająca stojący w tym miejscu kościół i szpital św. Jerzego. Kościół spalił Jakub Wejher (założyciel Wejherowa), próbując odbić Chojnice z rąk szwedzkich 14 maja 1656 roku.

Północno-zachodnia strona placu św. Jerzego (Georgsplatz). Widoczne elewacje kamienic przy ulicy Klasztornej.

Plac św. Jerzego 4.

Plac św. Jerzego, strona wschodnia i południowa. Początek ulic Dworcowej (Bahnhofstrasse) i Angowickiej (Hennigsdorfstrasse)

To samo miejsce trochę później. Z lewej strony budynek gospody „Złoty Lew”.

Witryna sklepu Ottona Weilanda na ulicy Dworcowej 10. Obecnie Piłsudskiego 10.

Początek ulicy Bahnhofstrasse (Dworcowa, obecnie Piłsudskiego).
W prawej części zdjęcia początek ulicy Cmentarnej - obecnie Swarżyca.

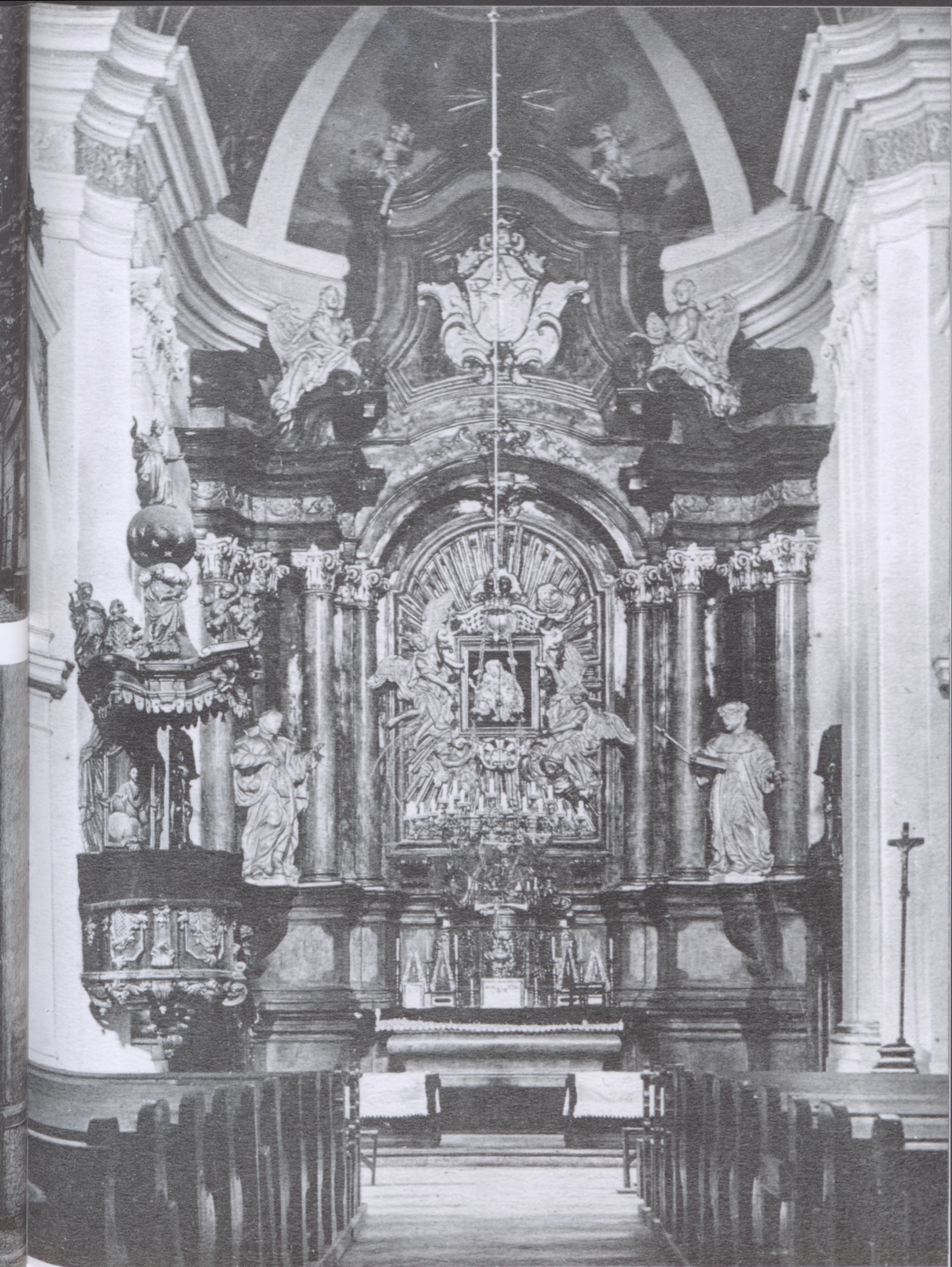

Królewskie Katolickie Gimnazjum w Chojnicach. Skrzydło zachodnie. Widok w kierunku fary.

Ulica Nowe Miasto. Po lewej stronie stara zabudowa ulicy i wylot ulicy Pocztowej.

Wnętrze kościoła Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny (Gimnazjalnego).

Wnętrze fary przed przebudową sklepienia w roku 1924.

Skrzyżowanie obecnych ulic 31 Stycznia i Szerokiej. W głębi wieża kościoła św. Ducha.

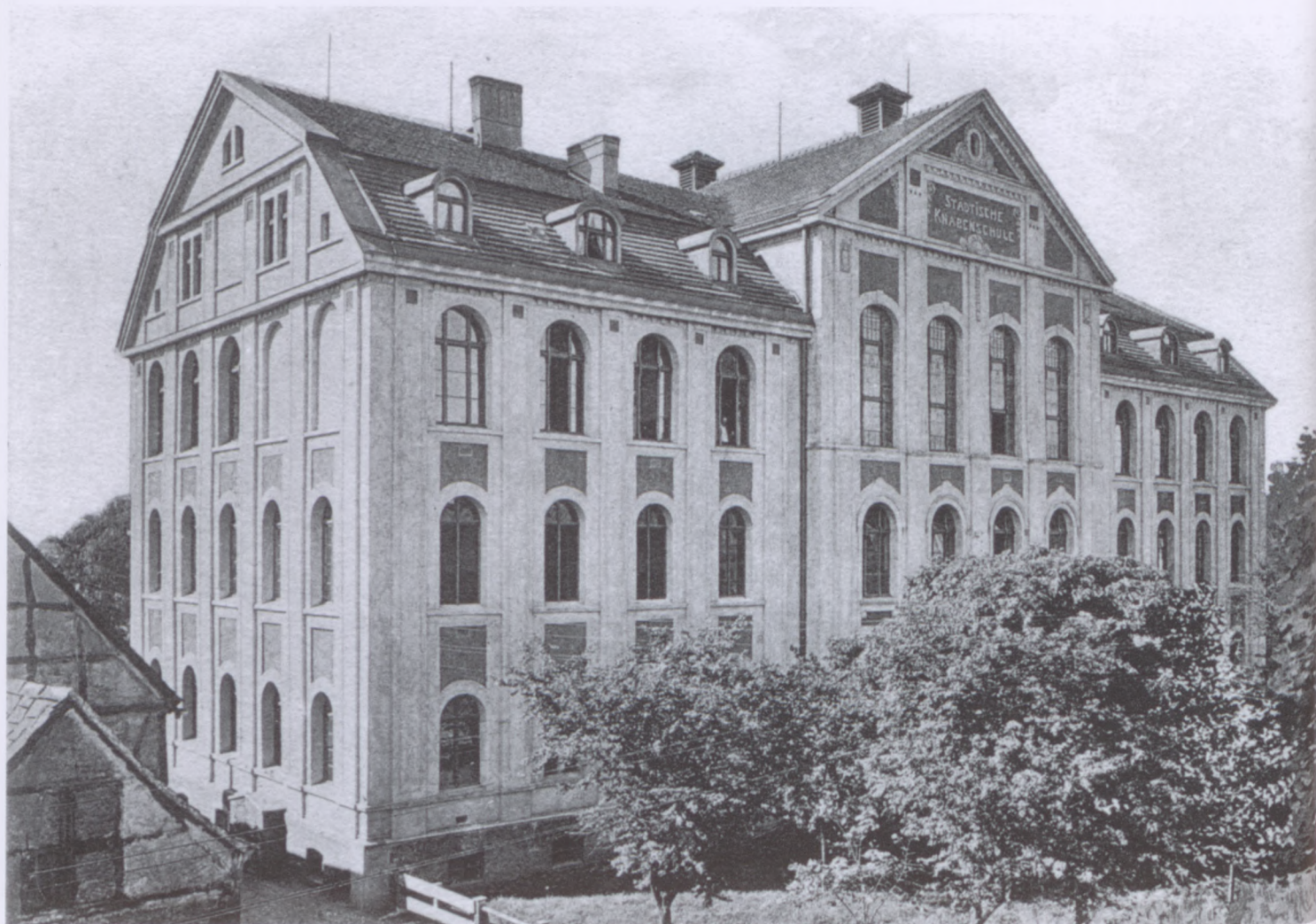

Członkowie Łoży Masońskiej przed swoją siedzibą przy ulicy Monchanger (Błonie Zakonne, dziś Grunwaldzka). Obecnie w budynku mieści się Szkoła Muzyczna.

Zbudowana w 1882 r. szkoła żeńska - „czerwona”.

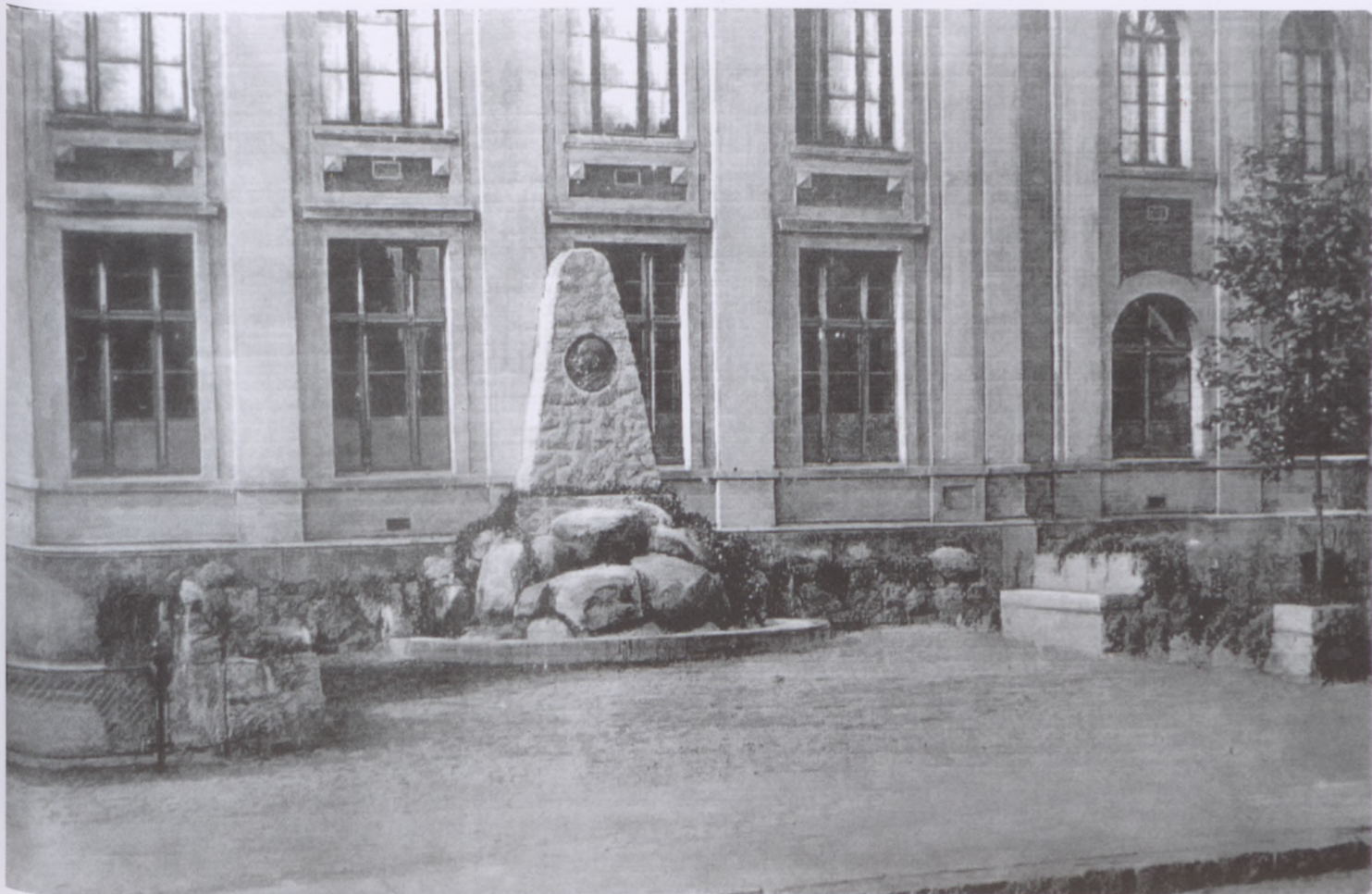

Szkoła męska. Stan po przebudowie w 1909.

Szkoła męska. Obecnie Szkoła Podstawowa nr 1 im. Juliana Rydzkowskiego.

Fontanna (Bismarck Brunnen) kanclerza Bismarcka przed szkołą miejską (obecnie SP nr 1).

Kamienica przy Mickiewicza 20 (dawniej: Ziegelstrasse). Po 1906 r.

Ta sama kamienica. Druga dekada XX wieku.

Ulica Czulchowska (Schlochauerstrasse). Obecnie 31 Stycznia (od prawej) kamienice 22 - 26. Ok. 1917.

Ulica Mickiewicza (Ziegelstrasse). Z lewej kamienice nr 15 i 17. Z prawej 22 i 20 na pierwszym planie.

Okazała kamienica przy Ziegelstrasse 17 (dzisiaj: Mickiewiczza 17).

Ulica Człuchowska 55 (Schlochauerstrasse 55). Obecnie Człuchowska 31.

Ulica Człuchowska (Schlochauerstrasse). Inspekcja budowlana (bauinspektion). Po prawej obecnie Człuchowska 38.

Kompleks budynków zakładu poprawczego wybudowanego w 1885 roku.

Droga do Igieł i budynki zakładu poprawczego.

Zbieg ulic Strzeleckiej (Schutzenstrasse) i Batorego (Friedrichstrasse).

Kamienica Strzelecka 15. Widoczny kartusz z datą budowy 1899. Uległa spaleniu w trakcie walk o miasto w 1945 r.
Po prawej istniejące do dzisiaj kamienice nr 20, 22 i 24.

Inne ujęcie tego samego miejsca. Pruska pocztówka. Wóz konny i trzy grupy postaci pierwszego planu „dostawione” przez wydawcę.

Dom strzelecki (dzisiaj ul. Strzelecka 76).

Dziedziniec Domu strzeleckiego.

Restauracja „Wilhelminka” była popularnym miejscem spotkań mieszkańców Chojnic.

Właścicielem restauracji był M. Krause

Ziegelstrasse 48, obecnie Mickiewiczza 48.

Chojnicka synagoga. Z lewej strony mały budynek to mykwa (zbiornik z wodą „naturalną”, nietkniętą ludzką ręką, ...).
Zdjęcie z roku 1900 - pocztówka z okresu wystąpień antyżydowskich po morderstwie Ernsta Wintera.

Grota M.B. z Lourdes

Grota Góry Oliwnej w ogrodzie klasztornym

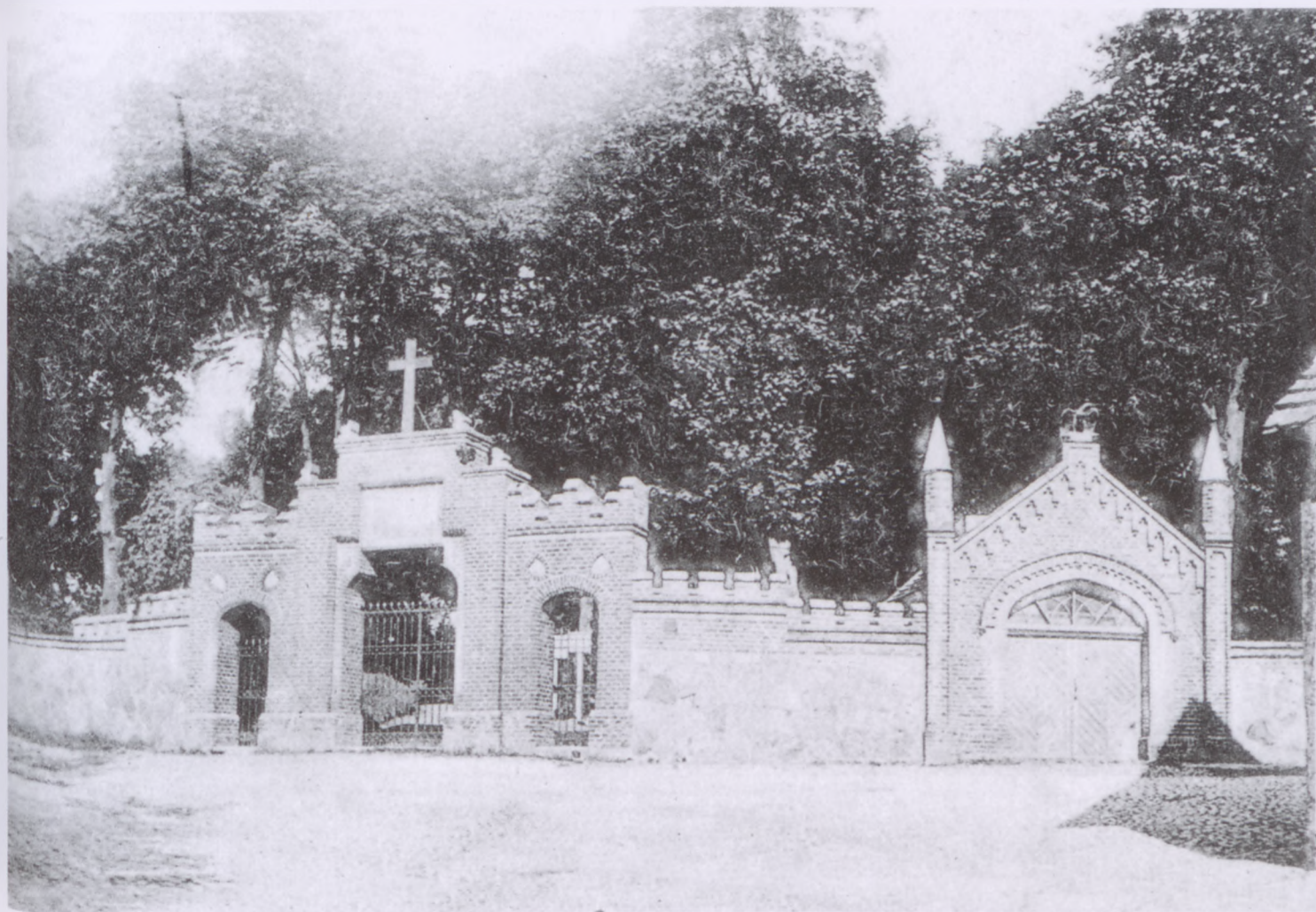

Grota św. Józefa

Zakład św. Boromeusza

Zakład św. Boromeusza. Poczтівka ukazująca groty znajdujące się na terenie zakładu.

Brama główna i kostnica przy cmentarzu ewangelickim.
Róg Szosy Gdańskiej (Danziger Chaussee, obecnie Gdańska) i Cmentarnej (obecnie Swarzędzka).

Ulica Młyńska. Most Szampański i pozostałości młyna wodnego.

Niemiecki Bank Spółdzielczy. Konitzer Bankverein. Powstał w 1859 roku, a widoczną na zdjęciu siedzibę wybudowano w 1914.

Ten sam budynek ujęty z mostu Szampańskiego.

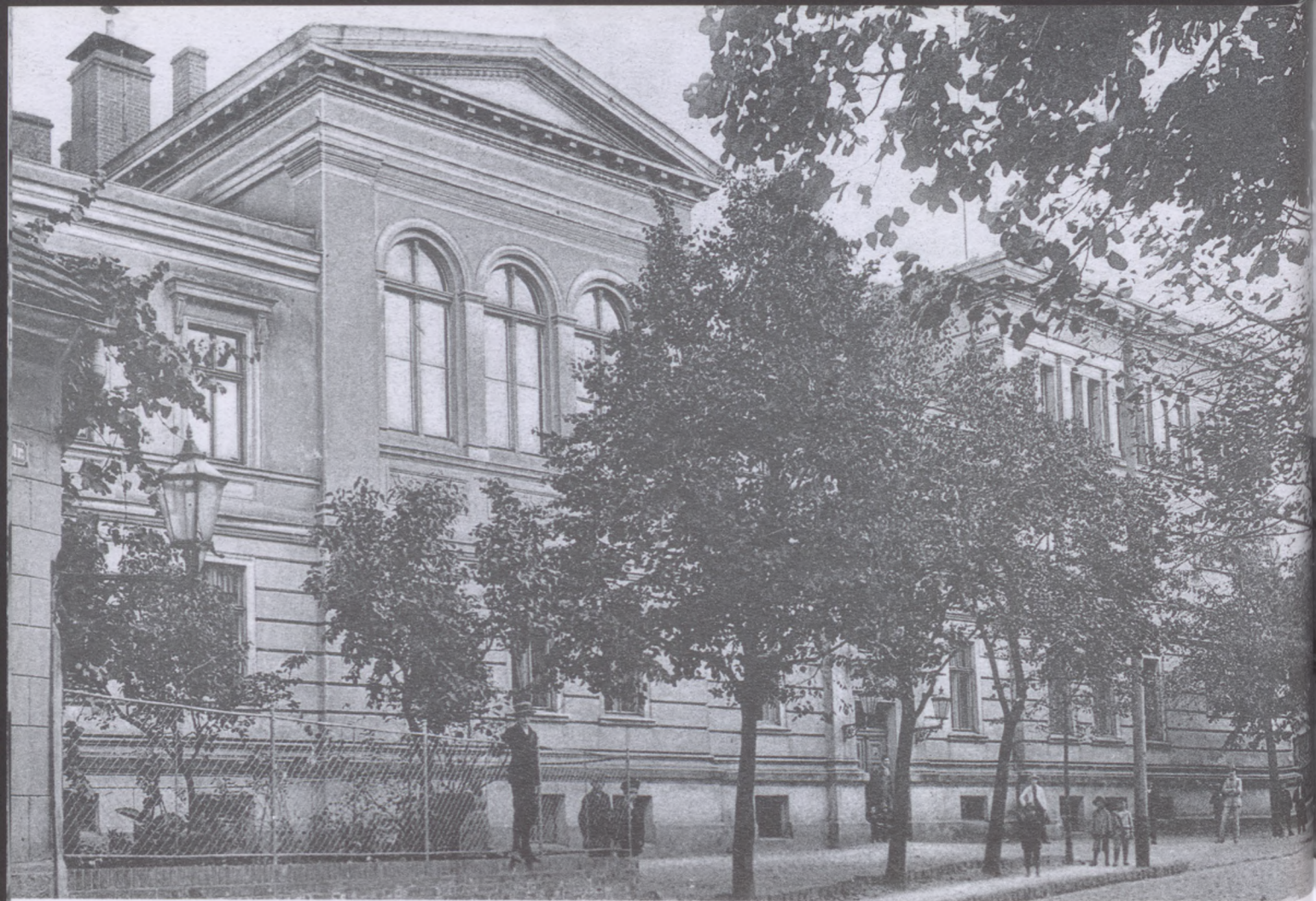
Wybudowana w roku 1908 na zapleczu kamienicy przy Młyńskiej 15 hurtownia spożywcza i magazyn zbożowy oraz jej pracownicy. Dzisiaj „Stary spichlerz” przy ulicy Grobelnej.

Protestancki kościół św. Ducha. Znajdował się naprzeciwko szkoły miejskiej. Rozebrany w 1937 z powodu przechyłu wieży.

Sąd Powiatowy. Elewacja zachodnia. Pierwsza dekada XX wieku.

Elewacja frontowa. Pierwsze lata XX wieku. Nad ulicą lampa elektryczna, obok wejścia głównego latarnie gazowe.

Kamienica przy Denkmals - Platz 2, obecnie plac Jagielloński 2 - zachowana do dzisiaj w doskonałym stanie.

Targowisko rolne na „świńskim rynku”. Pierwsze lata XX wieku.

Denkmals-Platz - pierwsza dekada XX wieku. Widać tylną część kościoła św. Ducha. Kamienica nr 11 przed przebudową.

Ściana frontowa kamienicy nr 11 po przebudowie. Restauracja, delikatesy i sklep kolonialny Paula Rosenwassera.

Pomnik poległych w wojnie prusko francuskiej 1871 roku. Poczтівka z obiegu: 27.07.1905.

Zachodnia strona placu Jagiellońskiego. Dawniej placu Pomnikowego (Denkmalplatz).

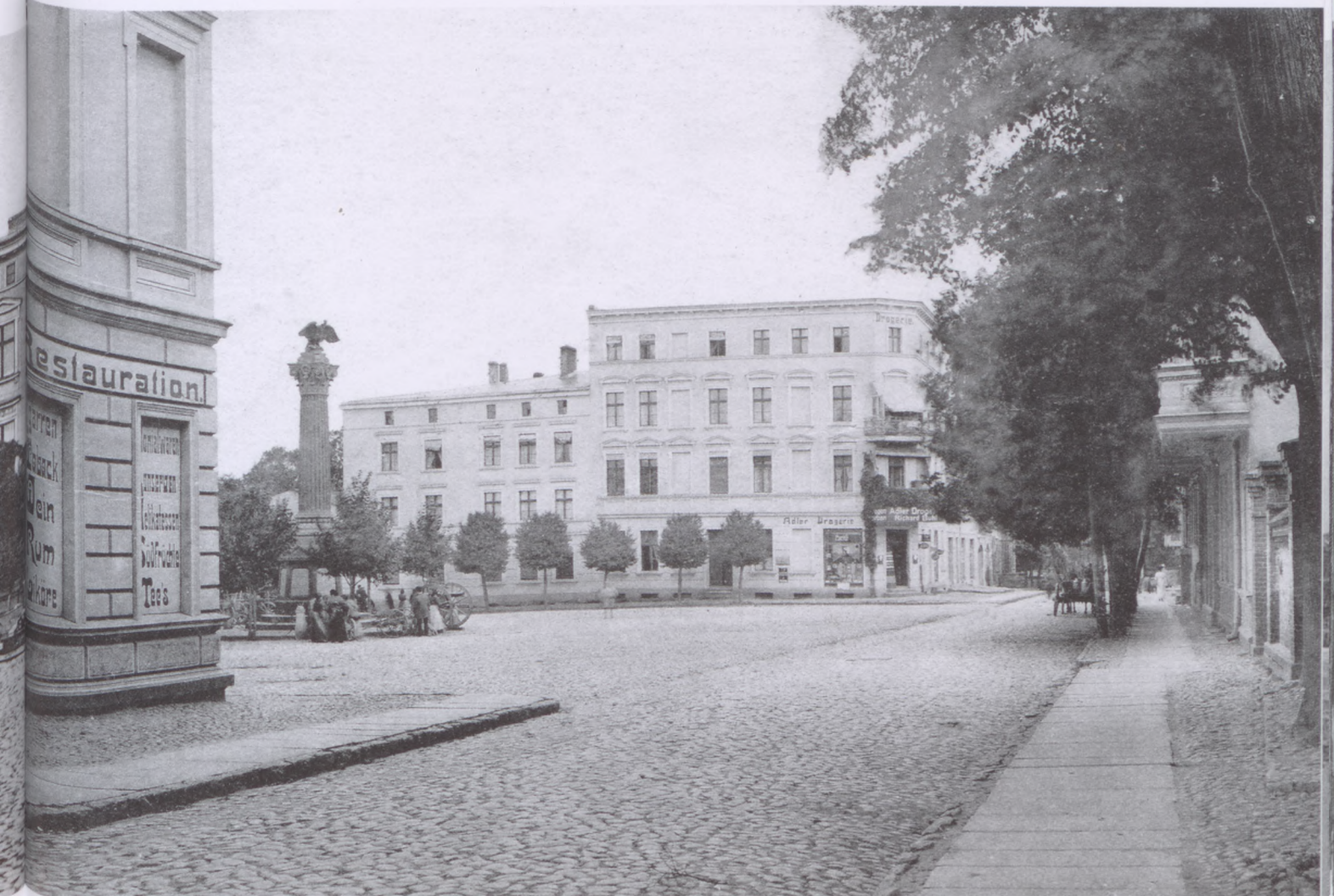

Strona zachodnia placu. Wycięto drzewa obrastające pomnik.

Plac „Pomnikowy”, niem. Denkmals-Platz. Obecnie plac Jagielloński. Strona północno-zachodnia. Druga dekada XX wieku.

Ujęcie tego samego miejsca, ale spod ściany kościoła św. Ducha.

Pomnik chojniczan poległych w wojnie prusko-francuskiej 1871 roku w całej okazałości. Druga dekada XX wieku.

Ulica Rahme. Zabudowa wzdłuż dzisiejszej ulicy Krętej.

Domy na murach miejskich. Widok z mostu Szampańskiego.

Ulica Rhame (dzisiaj: Sukienników) i ruiny baszty i murów miejskich. Ok. 1903.

To samo miejsce z innego ujęcia.

Powstał mur okalający fabrykę wódek. Z prawej widoczny wybudowany w 1904 roku budynek fabryczny.

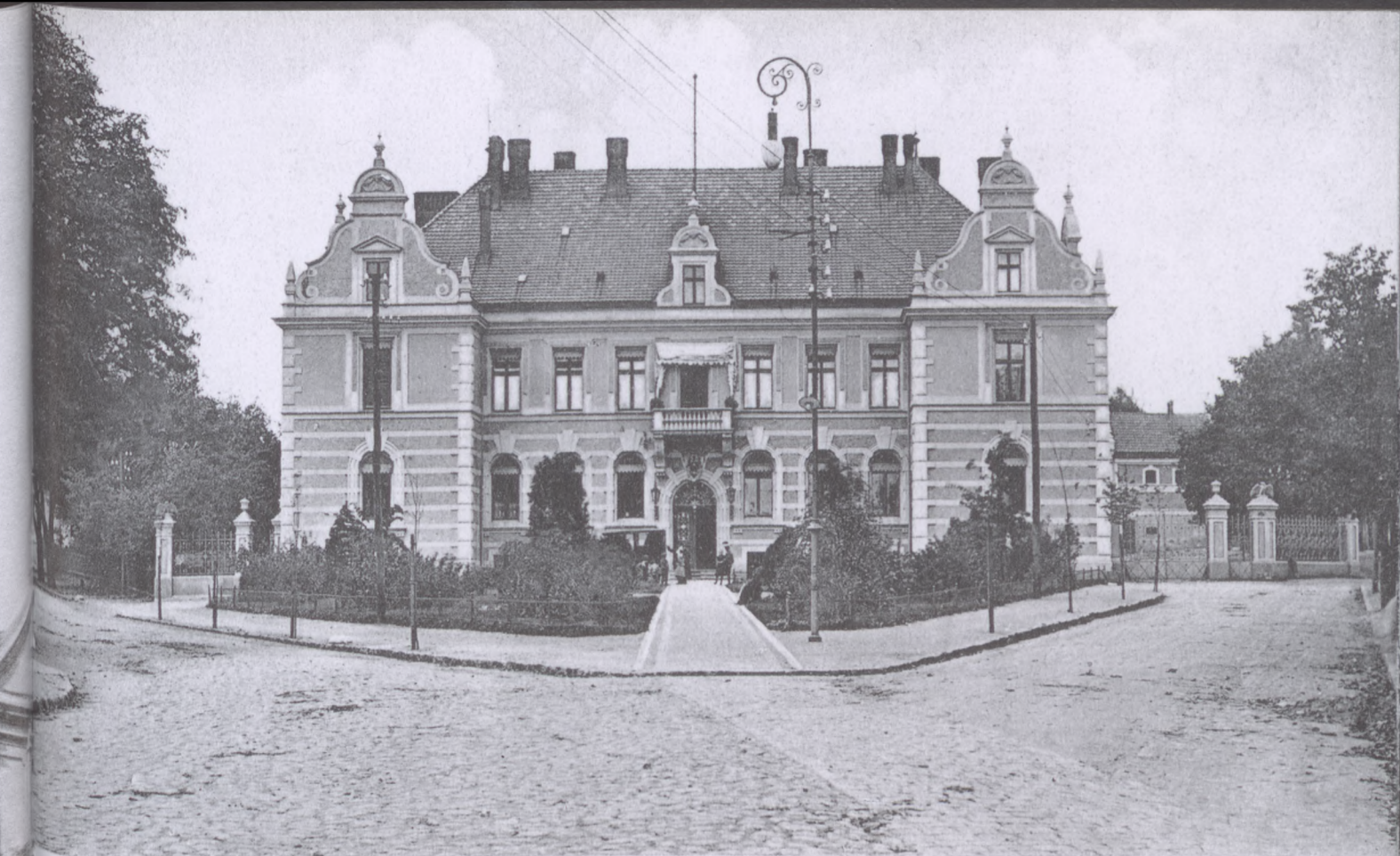
Zabudowa na murach miejskich. Obecnie baszta „Kurza Stopa”

Baszta kościelna. Jako jedyna zachowana w stanie prawie pierwotnym.

Budynek Starostwa Powiatowego. Pierwsze lata XX wieku. Zainstalowano latarnie elektryczne.

Istnieją również wersje tej pocztówki na których usunięto wszystkie słupy.

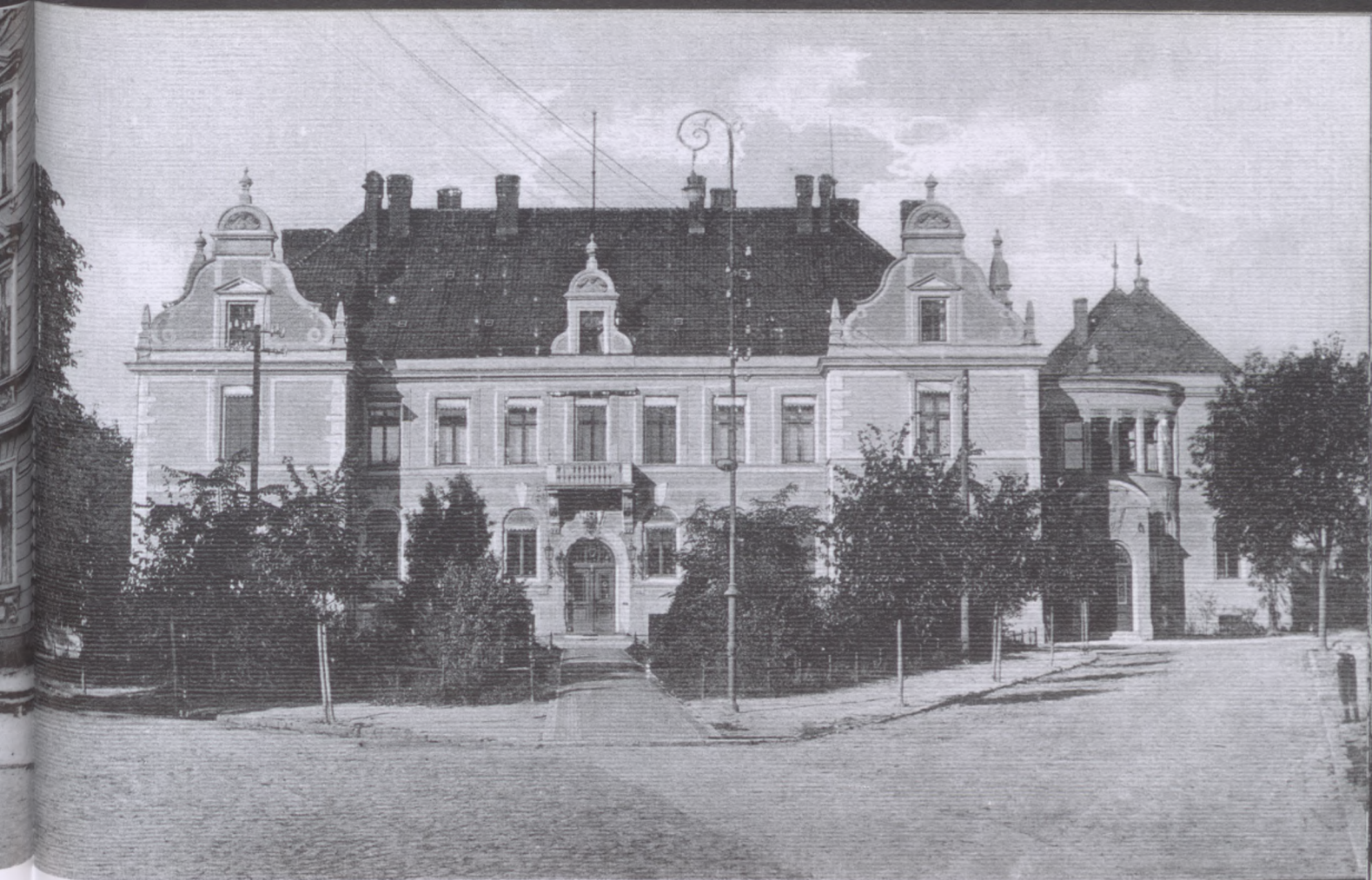

Starostwo. Z prawej strony widoczna bogato zdobiona fasada kamienicy - obecnie 31 Stycznia 48.

Trzy kamienice północnej strony placu przy starostwie. Obecnie 31 Stycznia. Od lewej: 52, 50 i 48.
Pocztówka z obiegu: 30.12.1915.

Budynek Starostwa Powiatowego po rozbudowie w 1914 r.

Budynek Starostwa Powiatowego. Druga dekada XX wieku. Widać początek obecnej ulicy Sienkiewicza.

Kamienica Bahnhofstrasse 15 (dzisiaj: Piłsudskiego 15). Kamienicę wybudował w roku 1896 Otto Laas.

To jedna z „rasowych” secesyjnych kamienic w Chojnicach.

Na parterze był sklep kolonialny i delikatesy. Z lewej strony kamienice nr 20 (nie istnieje) i 18.

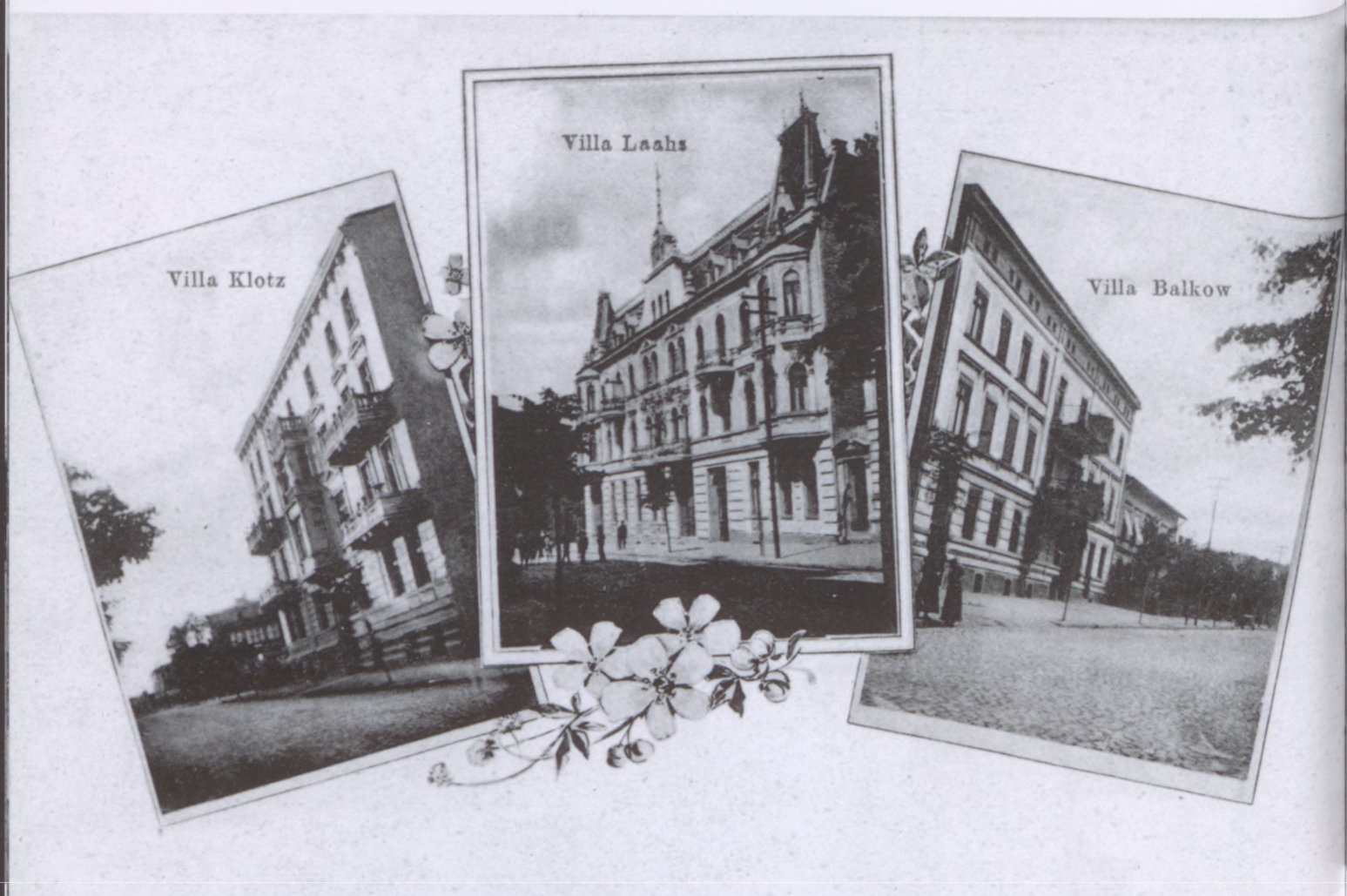

Kamienica po przebudowie. Dodano trzecie piętro.

Po elektryfikacji w krajobrazie chojnickich ulic pojawiły się wysokie słupy z przewodami elektrycznymi i telefonicznymi.

Ozdobna pocztówka pokazująca najbardziej okazałe domy chojnickich kupców i przemysłowców.

Ulica Dworcowa. Na miejscu kamienicy nr 26 znajduje się jeszcze parterowy dom.

Jedno z nielicznych zdjęć pokazujących elewację narożnej kamienicy nr 22. Pocztówka z obiegu: 21.10.1904.

Ulica Bahnhofstrasse (Dworcowa). Obecnie Piłsudskiego.

W środkowej części zdjęcia widoczne kamienice 20 i 18.

Widok w ulicę Bismarckstrasse (Warszawska) ze skrzyżowania z Bahnhofstrasse (Dworcowa). Po 1908.

Podobne ujęcie, ale ukazujące południową elewację budynku przy Bahnhofstrasse 45 (obecnie: Dworcowa 1)

Druga dekada XX wieku. W miejscu niskiego budynku wybudowano hotel „Reichshof”

Obecna ulica Warszawska. Drugi z lewej okazały gmach obecnej Komendy Powiatowej Policji, a w latach 20-tych XX wieku Inspektorat Straży Granicznej.

Hotel „Reichshof” (dom niemiecki). Tu 11.12.1918 r. powstała Powiatowa Rada Ludowa, pierwsza reprezentacja ludności polskiej po okresie zaboru pruskiego.

Hotel „Reichshof” - wnętrze hotelu. Właścicielem był Richard Graeber.

Bahnhofstrasse 50. Ośrodek wychowawczy, a w okresie międzywojennym niemiecka szkoła podstawowa. (obecnie Dworcowa 6, SP nr 3)

Kamienica Bahnhofstrasse 52 (obecnie Dworcowa 8) w pierwotnej formie architektonicznej. Dom Spółdzielni Mieszkaniowej.

Bismarckstrasse. Dzisiaj ulica Warszawska.

Pierwsze domy Spółdzielni Mieszkaniowej.

Ulica Bahnhofstrasse (Dworcowa). Kamienice 62-60 i 58. Dzisiaj Dworcowa 18-16 i po prawej 14.

Tę okazałą secesyjną kamienicę wybudował w roku 1910 Otto Fellmer.

Dworcowa 58 (obecnie 14). Po stronie prawej Dworcowa 55 (obecnie 11).

Bardzo słabej jakości, ale arcyciekawe, zdjęcie lodowiska przy ulicy Brzozowej.
Fotografię wykonano od strony współczesnej ulicy Kaszubskiej.
Przed 1910. Brakuje narożnej kamienicy Dworcowa 60-62 (dzisiaj 16-18).

Ulica Bahnhofstrasse (Dworcowa). Kamienica 62-60 widziana od strony dworca kolejowego.

Ulica Bahnhofstrasse 67 (obecnie Dworcowa 23).

Dworcowa 64 (obecnie 20).

Na zdjęciach powyżej północna strona chojnickiego dworca kolejowego. Na stronie sąsiedniej strona południowa.

Ostatnie zdjęcie na dole pokazuje dworzec po przebudowie. Do ściany frontowej dobudowano niski parter tworzący wejście główne i hol kasowy. Przebudowy dokonano pomiędzy 1914 a 1920.

O albumie słów kilka

Szanowny Czytelniku,

niniejszy album jest owocem mojego wieloletniego zainteresowania historią Chojnic i kolekcjonerskiej pasji. Kolekcjonerskiej pasji moich znajomych i mojej. Zebrałem tu fotografie Chojnic, które na co dzień rozproszone u właścicieli, w tym albumie po raz pierwszy występują w kompleksowym ujęciu. Mam nadzieję, że oprócz walorów czysto poznawczych dla szerokiej rzeszy chojniczan, niniejszy album stanie się wtórnym źródłem historycznym dla historyków i badaczy dziejów miasta. W pierwotnym założeniu album ten miał obejmować okres od najstarszych zdjęć do roku 1945. Jednak w trakcie pozyskiwania i doboru materiału zdjęciowego okazało się, że jest go na tyle dużo, że trzeba będzie podzielić zebrany materiał na części. Tom pierwszy ukazuje się w 100-lecie niepodległości Polski. Tom drugi obejmujący lata 1920 – 1945, mam nadzieję, ukaże się w roku 2020 na 100-lecie powrotu Chojnic do macierzy. Poniżej opisałem problemy, z jakimi przyszło mi się zmierzyć w trakcie pracy nad albumem.

Źródła materiału zdjęciowego

Materiał zdjęciowy zawarty w albumie pochodzi, poza nielicznymi wyjątkami, z kolekcji prywatnych. W zdecydowanej większości są to papierowe pocztówki i fotografie, które osobiście zeskanowałem (lub zrobił to właściciel na moją prośbę). Część zdjęć to pliki elektroniczne pozyskane przeze mnie w trakcie kilkunastu lat poszukiwań w sieci www oraz otrzymane od podobnych pasjonatów chojnickiej historii. Inne zostały przesłane poprzez pocztę elektroniczną bez podania źródła pochodzenia. Dlatego ustalenie pierwotnego źródła (papierowej pocztówki, z której wykonano skan) jest obecnie niemożliwe. Zdjęcia zawarte w albumie obejmują okres do roku 1920. Najmłodsze z nich ma więc teoretycznie 98 lat. Dlatego zgodnie z ustawą z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w brzmieniu art. 36 „Z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu...”, fotografie w albumie wolne są od praw ich pierwotnych właścicieli. Ochronie prawnej podlega natomiast „album w całości”.

Materiał pierwotny i docelowy

Materiał zdjęciowy zaprezentowany w albumie został poddany daleko idącym modyfikacjom. Nadrzędnym moim celem było pokazanie architektury oraz wyglądu ulic i placów Chojnic w XIX i na początku XX wieku. Album nie jest pracą naukową traktującą zaprezentowane tu pocztówki jako dokumenty historyczne, którymi z całą pewnością są (fotografia, treść korespondencji, znaczek pocztowy, datownik obiegu, wydawca, technika druku itp.). Jestem pasjonatem lokalnej historii i architektury Chojnic, a nie filokartystą. Zaprezentowany zbiór pocztówek, własny i użyczony przez innych kolekcjonerów, został dobrany jedynie ze względu na wartość materiału fotograficznego. Z materiału zdjęciowego usunięto wszelkiego typu nadruki wydawców oraz korespondencję, która z konieczności do roku 1905 (w połowie roku 1905 wprowadzono współczesny układ kartek pocztowych z podziałem na stronę ilustracyjną i adresowo korespondencyjną) prowadzona była na stronie ilustracyjnej, gdzie umieszczano także zdjęcie (grafikę), nazwę wydawcy oraz opis kartki, gdyż druga strona przeznaczona była wyłącznie na adres i opłatę. Zespół grafików, przy pomocy specjalistycznego oprogramowania, usunął z pocztówek i zdjęć wszelkiego typu napisy i korespondencję, by nie odwracała uwagi od celu głównego albumu – ukazania architektury miejskiej Chojnic. Osobnym procesem było usunięcie „znaków czasu”, tj. przebarwień i zabrudzeń, rys i zagięć, ubytków w materiale zdjęciowym oraz odcisków datowników (stempli). Brakujące fragmenty zostały uzupełnione techniką klonowania z najbliższego nieuszkodzonego fragmentu. Oryginalne opisy pocztówek usunięto także ze względu na niekonsekwencję wydawców, którzy stosowali różne formy opisu tych samych miejsc, ulic czy placów, co w konsekwencji wprowadziłoby chaos informacyjny u odbiorcy. To zagadnienie należy pozostawić językoznawcom i historykom.

Jakość zdjęć i skanów

Oglądając fotografie w albumie, trzeba mieć świadomość, iż są to kopie kopii. Materiał pierwotny – płyty szklane czy negatywy nie zachowały się. Zawarte w albumie fotografie to skany, często wątpliwej jakości, masowych kopii (pocztówek). W zdecydowanej większości były to pocztówki w formacie 13,5 x 8,5 cm, które skanowano w rozdzielczości 600 dpi. Pocztówki przeznaczone do zamieszczenia na całej lub dwu stronach lub posiadające fizycznie mniejsze rozmiary niż standardowe skanowano w rozdzielczości 1200 dpi. Do skanowania użyto skanera Epson Perfection V19 (model J371A). Dobierając zdjęcia, starałem się umieścić materiał najwyższej dostępnej jakości (często dysponowałem kilkoma kopiami tej samej pocztówki pochodzącymi od różnych kolekcjonerów). Nie mogłem jednak pominąć materiału, często bardzo słabej jakości, lecz bezcennego ze względów historyczno-kronikarskich (np. materiału o jedynej chojnickiej kamienicy podcieniowej).

Kolory

Zdecydowana większość zachowanego materiału zdjęciowego jest w oryginale czarno-biała lub w różnych odcieniach sepii. Tylko nieliczne pocztówki były ręcznie kolorowane. Do albumu starałem się wybrać wersje czarno-białe jako najbardziej zbliżone do oryginalnej fotografii. W trakcie przygotowywania albumu wszystkie zdjęcia zostały przekonwertowane w tryb kolorów „skala szarości” (8 bitów) a następnie sprowadzone do jednolitego poziomu nasycenia czerni. W efekcie tych zbiegów finalnym plikiem była mapa bitowa CMYK (32 bity) o rozdzielczości 300 dpi.

Skalowanie i proporcje

Wydaje się, że wydawcy pocztówek nie zwracali większej uwagi na wierne oddanie rzeczywistości, a w szczególności proporcje budynków. Celem nadrzędnym była taka kompozycja pocztówki, która będzie ładna i będzie się dobrze sprzedawać. Dlatego wygląd budynków na niektórych pocztówkach i zdjęciach znacznie różni się od istniejących do dzisiaj obiektów. Bardzo dobrym przykładem jest tutaj kamienica na ulicy Strzeleckiej 35. Starsze pocztówki, gdzie zdjęcie zajmowało tylko jej część, zostały wykadrowane, a w albumie zamieszczono tylko samą fotografię.

Z lewej oryginalna pocztówka pruska.

Z prawej współczesne zdjęcie tej samej kamienicy.

Modyfikacje materiału zdjęciowego przez wydawców

Długotrwały kontakt z materiałem zdjęciowym, a szczególnie z wieloma egzemplarzami tej samej pocztówki, pozwala zauważyć działania dawnych „upiększaczy”. Wiele zdjęć, które były bazą do produkcji pocztówek, zostało znacznie zmodyfikowanych i w konsekwencji nie oddaje do końca rzeczywistości. Modyfikacje te miały dwojaki charakter. Najczęściej dodawano osoby i pojazdy, a czasami wręcz budynki, by uatrakcyjnić pocztówkę. Równie często usuwano zbędne (szpecące) elementy. Dokonując selekcji materiału, starałem się wybierać oryginalne zdjęcia. Nie wykluczam, że ze względu na brak materiału porównawczego w albumie mogą znajdować się pojedyncze egzemplarze zmodyfikowanych fotografii.

Oryginalna pocztówka pruska,
(wydanie wznowione w latach 20-tych XX w.).

Zmodyfikowana pocztówka pruska,
(obieg 11.04.1911).

Oryginalna pocztówka pruska, (obieg 11.09.1916).

Zmodyfikowana pocztówka pruska, (obieg 18.04.1909.)

Oryginalna pocztówka pruska.

Pocztówka zmodyfikowana.
Dostawiono narożny budynek.

Oryginalna pocztówka pruska.
Przed starostwem widoczne trzy słupy.

Zmodyfikowana pocztówka pruska.
Słupy zniknęły. Pocztówka nabrała barw.

Datowanie fotografii

Zdecydowana większość materiału fotograficznego nie zawiera daty wykonania zdjęcia. W żadnym wypadku daty powstania fotografii nie może sugerować data obiegu pocztówki. Data obiegu wskazuje tylko, że zdjęcie wykonano wcześniej. Wiele pocztówek miało kilka wznowień nakładu. Istnieją XIX-wieczne pocztówki wydane ponownie na początku XX wieku, a czasem nawet po raz kolejny w pierwszych latach 20-lecia międzywojennego. Znaczący historycy Chojnic są jednak w stanie, na podstawie faktów z dziejów miasta, w sposób bardzo przybliżony datować prawidłowo te fotografie. Najważniejsze przesłanki do datowania to:

- znajomość dat budowy budynków oraz dat kolejnych ich przebudów;
- identyfikacja typu oświetlenia. Chojnicką elektrownię oddano do użytku w roku 1900. Zdjęcia z lampami elektrycznymi są XX-wieczne, a gazowymi prawdopodobnie XIX-wieczne.
- wieżę ciśnień wybudowano w latach 1898 – 1900. Przy datowaniu obowiązuje zasada jak powyżej.
- nowy ratusz wybudowano w 1904 r., a Dom Mariański w 1906 r.
- roślinność porastająca ulice i place pozwala ustalić właściwą kolejność kilku fotografii tego samego miejsca.

Stosując powyższe zasady łącznie, możemy dosyć precyzyjnie ustalić datę wykonania fotografii, chociaż na wielu pocztówkach z przełomu wieku widzimy na ulicach jednocześnie latarnie gazowe i elektryczne. Duża ilość pocztówek jest spoza obiegu (brak datownika i korespondencji), a ich stan jest wręcz „gabinetowy”, co dodatkowo nie ułatwia ich datowania. Taki stan zachowania związany jest z niedostępnością amatorskiej fotografii w XIX i na początku XX wieku. Dlatego część zakupionych pocztówek nie została nigdy wysłana, stając się pamiątkami z miejsc pobytu lub zamieszkania.

Na koniec chciałbym bardzo serdecznie podziękować wszystkim, którzy udostępniając własne kolekcje, przyczynili się do powstania tego albumu. W tomie I wykorzystałem materiał zdjęciowy: Tadeusza Świącickiego, Michała Wawrzyniaka, Beaty Luttmann, Krystiana Reszczyńskiego, Iwony Góral, Andrzeja Lorbieckiego, Tadeusza Galca, rodziny Dzwonkowskich, zasoby Muzeum Historyczno-Etnograficznego w Chojnicach oraz kolekcję własną i archiwum redakcyjne Miesięcznika Społeczno-Historycznego Chojniczanin.pl. Z pewnością nie jest to opracowanie doskonałe. Zdaje sobie sprawę, że istnieje jeszcze wiele zdjęć i pocztówek z tamtego okresu, które nie znalazły się w tym albumie. Przeglądając poszczególne kolekcje, stwierdziłem, że każda z nich jest inna, a każdy z kolekcjonerów posiada pocztówki, których nie ma nikt inny. Taka sytuacja wynika z braku „obłożenia monopolem” produkcji pocztówek przez państwo pruskie. Każdy mógł wykonać zdjęcie (domu, firmy, sklepu) i wysłać je jako kartę pocztową. Istnieją więc z całą pewnością pojedyncze egzemplarze przechowywane w rodzinnych albumach, do dzisiaj nieznane, które może kiedyś ujrzą światło dzienne.

Jacek Klajna

Źródła fotografii

<i>Strona,</i>	<i>kolejne zdjęcia na stronie</i>		
okładka	Muzeum H-E		
001	Jacek Klajna		
004	Jacek Klajna		
006	Chojniczanin.pl		
007	Jacek Klajna		
008	Tadeusz Święcicki		
009	Beata Luttmann		
010	Beata Luttmann	Muzeum H-E	Michał Wawrzyniak
011	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl	Michał Wawrzyniak
012	Krystian Reszczyński	Chojniczanin.pl	Michał Wawrzyniak
013	Iwona Góral	Jacek Klajna	Jacek Klajna
014	Jacek Klajna	muzeum	
015	Chojniczanin.pl	Michał Wawrzyniak	
016	Beata Luttmann		
017	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Galec	Iwona Góral
018	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki Jacek Klajna
019	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
020	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki	
021	Jacek Klajna		
022	Tadeusz Święcicki	Michał Wawrzyniak	
023	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki	
024	Tadeusz Święcicki	Jacek Klajna	
025	Muzeum H-E	Narodowe Arch. Cyfrowe	
026	Tadeusz Święcicki		
027	Chojniczanin.pl	Tadeusz Święcicki	
028	Michał Wawrzyniak	Jacek Klajna	
029	Jacek Klajna	Tadeusz Święcicki	
030	Chojniczanin.pl	Krystian Reszczyński	Michał Wawrzyniak
031	Tadeusz Święcicki	Jacek Klajna	
032	Tadeusz Święcicki	Iwona Góral	
033	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl	
034	Jacek Klajna	Tadeusz Święcicki	Chojniczanin.pl Tadeusz Galec
035	Tadeusz Święcicki	Michał Wawrzyniak	
036	Iwona Góral	Chojniczanin.pl	
037	Jacek Klajna	Beata Luttmann	
038	Tadeusz Święcicki	Iwona Góral	
039	Beata Luttmann		
040	Iwona Góral	Beata Luttmann	Iwona Góral
041	Jacek Klajna	Tadeusz Święcicki	
042	Chojniczanin.pl	Chojniczanin.pl	
043	Tadeusz Święcicki	Krystian Reszczyński	
044	Tadeusz Święcicki	Chojniczanin.pl	
045	Iwona Góral	Tadeusz Święcicki	
046	Tadeusz Święcicki		
047	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
048, 049	Jacek Klajna		
050	Iwona Góral	Jacek Klajna	
051	Krystian Reszczyński		
052	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki	
054	Beata Luttmann		
055	Tadeusz Święcicki		
056	Michał Wawrzyniak	Michał Wawrzyniak	
057	Jacek Klajna	Beata Luttmann	Jacek Klajna
058	Chojniczanin.pl		

Strona,   kolejne zdjęcia na stronie

059	Jacek Klajna		
060	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl	Beata Luttmann
061	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
062	Beata Luttmann	Tadeusz Święcicki	Beata Luttmann
063	Jacek Klajna	Beata Luttmann	Beata Luttmann
064	Tadeusz Święcicki	Jacek Klajna	
065	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki	
066	Jacek Klajna		
067	Jacek Klajna		
068	Andrzej Lorbiecki	Jacek Klajna	
069	Michał Wawrzyniak	Iwona Góral	
070	Jacek Klajna	Beata Luttmann	
071	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki	
072	Michał Wawrzyniak		
073	Michał Wawrzyniak		
074	Chojniczanin.pl	Iwona Góral	
075	Beata Luttmann	Chojniczanin.pl	
076	Michał Wawrzyniak		
077	Michał Wawrzyniak		
078	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl	
079	Jacek Klajna	Beata Luttmann	
080	Tadeusz Święcicki		
081	Tadeusz Święcicki		
082	Tadeusz Święcicki		
083	Jacek Klajna	Tadeusz Święcicki	
084	Iwona Góral	Chojniczanin.pl	
085	Chojniczanin.pl	Beata Luttmann	
086	Jacek Klajna	Tadeusz Święcicki	
087	Tadeusz Święcicki	Andrzej Lorbiecki	
088	Narodowe Arch. Cyfrowe	Jacek Klajna	
089	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
090	Chojniczanin.pl	Beata Luttmann	
091	Tadeusz Święcicki	Jacek Klajna	
092	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
093	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
094	Muzeum H-E		
095	Muzeum H-E		
096	Chojniczanin.pl		
097	Beata Luttmann	Beata Luttmann	
098	Tadeusz Święcicki	Muzeum H-E	
099	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
100	Chojniczanin.pl	Krystian Reszczyński	
101	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki	
102	Dzwonkowscy		
103	Dzwonkowscy		
104	Beata Luttmann	Jacek Klajna	
105	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
106	Chojniczanin.pl	Chojniczanin.pl	
107	Michał Wawrzyniak	Chojniczanin.pl	
108	Chojniczanin.pl	Chojniczanin.pl	
109	Tadeusz Święcicki	Jacek Klajna	
110	Iwona Góral	Tadeusz Święcicki	
111	Chojniczanin.pl	Chojniczanin.pl	
112	Jacek Klajna	Jacek Klajna	
113	Michał Wawrzyniak	Michał Wawrzyniak	
114	Chojniczanin.pl	Tadeusz Święcicki	
115	Beata Luttmann	Tadeusz Święcicki	
116	Beata Luttmann	Chojniczanin.pl	

<i>Strona,</i>	<i>kolejne zdjęcia na stronie</i>	
117	Tadeusz Święcicki	Chojniczanin.pl
118	Chojniczanin.pl	Tadeusz Święcicki
119	Chojniczanin.pl	
120	Chojniczanin.pl	
121	Tadeusz Święcicki	Michał Wawrzyniak
122	Chojniczanin.pl	Krystian Reszczyński
123	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl
124	Tadeusz Święcicki	Chojniczanin.pl
125	Muzeum H-E	Chojniczanin.pl
126	Tadeusz Święcicki	
127	Krystian Reszczyński	Chojniczanin.pl
128	Chojniczanin.pl	Tadeusz Święcicki
129	Jacek Klajna	Jacek Klajna
130	Beata Luttmann	Michał Wawrzyniak
131	Tadeusz Galec	Jacek Klajna
132	Chojniczanin.pl	Chojniczanin.pl
133	Beata Luttmann	Tadeusz Święcicki
134	Tadeusz Święcicki	
135	Jacek Klajna	Jacek Klajna
136	Michał Wawrzyniak	
137	Krystian Reszczyński	
138	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl
139	Beata Luttmann	Chojniczanin.pl
140	Krystian Reszczyński	Tadeusz Święcicki
141	Tadeusz Święcicki	
142	Michał Wawrzyniak	Jacek Klajna
143	Jacek Klajna	Tadeusz Święcicki
144	Beata Luttmann	
145	Chojniczanin.pl	Jacek Klajna
146	Muzeum H-E	Tadeusz Galec
147	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl
148	Krystian Reszczyński	
149	Jacek Klajna	Jacek Klajna
150	Beata Luttmann	Jacek Klajna
151	Jacek Klajna	Jacek Klajna
152	Michał Wawrzyniak	Beata Luttmann
153	Jacek Klajna	Jacek Klajna
154	Beata Luttmann	Beata Luttmann
155	Tadeusz Święcicki	Tadeusz Święcicki
156	Krystian Reszczyński	
157	Krystian Reszczyński	
158	Tadeusz Święcicki	Chojniczanin.pl
159	Jacek Klajna	Jacek Klajna
160	Muzeum H-E	
161	Michał Wawrzyniak	
162	Muzeum H-E	Jacek Klajna
163	Jacek Klajna	Jacek Klajna
164	Tadeusz Święcicki	Michał Wawrzyniak
165	Chojniczanin.pl	Chojniczanin.pl
166	Michał Wawrzyniak	Tadeusz Święcicki
167	Tadeusz Święcicki	Beata Luttmann
168	Jacek Klajna	Muzeum H-E
169	Tadeusz Święcicki	Chojniczanin.pl
okładka	Jacek Klajna	Chojniczanin.pl

Biblioteka Główna UMK

300050920783

1364008

Album, który przygotował Jacek Klajna w ramach uroczystych obchodów 100. rocznicy Odzyskania Niepodległości, z wielu powodów jest unikatowy. Posiada bowiem ogromną wartość historyczną, artystyczną i dokumentalistyczną. Autor podjął się bardzo ciekawego zadania przybliżenia nam historycznych Chojnic uwiecznionych na starych fotografiach i pocztówkach, które w większości są własnością prywatnych kolekcjonerów i nigdy jeszcze nie zostały zaprezentowane w jednej odsłonie.

Zdjęcia zostały poddane starannej obróbce cyfrowej, dzięki czemu udało się je wyczyścić - wydobyć z nich wiele szczegółów i odtworzyć nieczytelne napisy. Staranna korekta historyczna dwóch najznamienitszych, lokalnych regionalistów potwierdza solidne opracowanie i gwarantuje rzetelność dzieła.

Gorąco zatem zachęcam do sięgnięcia po tę pozycję, dzięki której, nie ruszając się z fotela, mamy możliwość ruszyć na spacer ulicami dawnych Chojnic...

dr Przemysław Zientkowski
*/Pełnomocnik Burmistrza Chojnic
ds. rozwoju i współpracy naukowej/*

Biblioteka Główna UMK

300050920783

Słowo o Autorze

Jacek Klajna jest wedudystą - od wielu lat, z powodzeniem, zajmuje się rysunkiem miejskim. Drugą jego pasją jest fotografia, trzecią – lokalna historia. Ten album jest świadectwem tych zainteresowań i pasji. Dzięki tej publikacji, a Autor zamierza wydać kolejne tomy, możemy dotknąć przeszłości Chojnic, zanurzyć się w tym, co tylko z pozoru wydaje się odległą, a przez to nieosiągalną historią.

Twórca albumu, który Państwo teraz przeglądacie, jest chojniczaninem. Urodził się w 1964 r. Ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Filomatów Chojnickich. W latach 1983-2010 był żołnierzem zawodowym Wojska Polskiego. Służbę zakończył w stopniu majora. Służył w Jednostce Wojskowej 3637 w Niezychowicach oraz administracji wojskowej, m.in. w WKU w Człuchowie i WKU w Starogardzie Gdańskim. Od kilku lat przebywa na emeryturze. Jest absolwentem Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łączności w Zegrzu; studia podyplomowe ukończył w Bydgoszczy, Gdańsku, Koszalinie i w Toruniu.

Może być dumny z tytułów mistrza i wicemistrza Wojska Polskiego w strzelaniu z broni osobistej. Prowadzi aktywną działalność na niwie samorządowej: od 2014 r. jest radnym Rady Miejskiej w Chojnicach; należy też do Zarządu Osiedla nr 7. Żywo interesuje się życiem społeczno-kulturalnym miasta: wydaje miesięcznik „Chojniczanin.pl”, jest członkiem kolegium redakcyjnego „Kwartalnika Chojnickiego”.

Pasję historyczne udokumentował w postaci kilku cyklów grafik poświęconych architekturze dawnych i współczesnych Chojnic. Opublikował ponadto kalendarze z rysunkami miejskich budynków. Znakomicie sprawdza się w roli popularyzatora dziejów i kultury miasta oraz jego okolic.

Kazimierz Jaruszewski
/Chojnickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk/

URZĄD MIEJSKI CHOJNICE 2018

ISBN 978-83-950280-3-8

9 788395 028038

